

Əfzələddin XAQANI ŞİRVANI

(1126–1199)

Şamaxı şəhərində yoxsul dülgər ailəsində anadan olmuş Əfzələddin İbrahim Əli oğlu Xaqani Azərbaycan intibah dövrünün ən istedadlı sənətkarlarındanıdır. Erkən yaşlarından ata və anasını itirmiş şairin təlim–tərbiyəsi ilə dövrünün görkəmli alimi və həkimi olan əmisi Ömər ibn Osman məşğul olmuşdur. 16 yaşından şer yazmağa başlamış Xaqani əsərlərində ijtimai–siyasi hadisələri, humanist hissləri yüksək sənətkarlıqla təsvir etmişdir. 19–20 yaşlarından saraya gedən və tezliklə istedadlı bir sənətkar kimi tanınan Xaqani hökmdarlara çoxlu mədhiyyələr yazmışdır. Lakin onu saray, yaxud mədhiyyə şairi adlandırmaq olmaz. Şair sonrakı illərdə yazdığı əksər şerlərində ədalətsizliyi, hökmdarların özbaşınalığını kəskin tənqid etmiş, həjmjə ən iri, məzmunja ən dolğun əsəri, Şərqdə ilk mənzum səyahətnamə olan, «Töhfətül–İraqeyn» («İki İraqın töhfəsi») poeması və «Həbsiyyə» silsiləsindən olan şerlərində sarayda baş verən haqsızlıqları ifşa etmişdir. Sarayda qərar tuta bilməyən şair özünü «qanadı qırılmış quş» kimi hiss edir və yazırdı:

İstəmirəm   adımı   çağırırsınlar   Xaqani
Mən yoxsullar şairi, xəlqaniyəm, xəlqani.

İki dəfə həbs olunmuş məğrur təbiətli Xaqani zülm və haqsızlığa boyun əyməmiş, həbsxanada şahları ifşa edən onlarla əsər yaratmışlar. Şirvanşah Mənuçöhr və onun oğlu Əxistan şairin ilk əsərlərində tərif olunmuşlarsa da, sonralar ciddi tənqid obyektinə çevrilmişlər.

Xaqaninin ədəbi irsi 17 min beytlik şer «Divan»ından, «Töhfətül–İraqeyn» poemasından və 60 dan çox bədii nəsr nümunələri olan məktublardan ibarətdir. «Töhfətül–İraqeyn»

əsərinin qəhrəmanı şairin özüdür. İraqa etdiyi səyahətlər nəticəsində meydana gələn əsər yol qeydləri formasında yazılmışdır. Burada bir sıra tarixi, ijtimai–siyasi hadisələrin təsvirləri verilməklə bərabər, şair özü, qəhrəmanları, tanışları haqqında da söhbət açmışdır.

Xaqaninin əksər əsərləri insanın ən injə hisslərinin tərənnümünə, məhəbbətin təsvirinə həsr olunmuşdur. Lakin şair bir sıra əsərlərində dövrün ijtimai–siyasi, əxlaqi və fəlsəfi fikirlərinin təsvirinə də geniş yer vermişdir. «Mədain xərabələri» adlı məşhur qəsidəsində Xaqani Sasanilər dövlətinin mərkəzi olan Mədain şəhərinin uçub dağılmış möhtəşəm binalarını yada salır, hökmdarları ağıllı olmağa, pis əməllərdən əl çəkməyə, həyatdan ibrət götürməyə çağırır.

Vətənpərvər bir sənətkar olan Xaqani saray məmurları tərəfindən təqib olunaraq doğma şəhəri Şamaxını tərk etməyə məcbur olarkən Təbrizə üz tutur:

TÖHFƏTÜL-İRAQEYN

(İKİ İRAQIN TÖHFƏSİ)

BAŞLANGIC

Bu qara torpaqla mavi asiman,
Qoymuşdur dünyada bizləri heyran.
Bu fələk, bu torpaq nə qədər ki var,
Ömür kisəmizi boşaldacaqlar.
Qəribə deyilmi, səma dövr edir,
Lakin sabit durur məhvərinde yer.
Bu iki sehibaz hər axşam-səhər,
Gah qara, gah da ağ dona bürünər.
Sarsılır varlığın, indi, təməli,
Açır qapıları bir heçlik əli.
Dörd hambal belindən atır yükünü,
Nə ili görək biz, nə ayı, günü.
Göy atı tərək edir göyün tağını,
Həm tökür nalını, həm dırnağını.
Pələng dərisi tək göy xal-xal olur,
Bir boşluq içində hər şey udulur.
Vaxtdır, öz dövründən qalsın fələklər,
Rəqs etsin yerdəki xətlər, büküklər.
Haman bu qozbelin, vaxtdır ki, birdən
Boz dovşan, ağ siçan düşsün belindən.
Dişilər qalsınlar bala doğmaqdan,
Qarınlar duvağa dönsünlər bir an.
Ala gözlərinə yenə dünyanın,
İt dirsəyi kimi bir yara çıxsın.
Çünki insanlarda, qalmamış, əlbət,

Nə dostluq, nə vəfa, nə də ünsiyyət.
Dünyada qalmamış ətibar, bəli,
Gözə görünməyir bir insaf əhli.
Qanun-qayda itib, bax, bir dəfəlik,
Nə bir dinclik qalmış, nə asudəlik.
İndi, din göyündə dəccallar çoxdur,
Heyif ki, xilaskar bir Mehdi yoxdur.
Bu dünyanın əli piyaləmizə,
Süzüb hər zəhərdən içirdi bizə.
Göy, sitəm şərbəti hazırlayaraq,
Onu ariflərə içirdi ancaq.
Axmaqlar gözündə dünya, heç zaman,
Seçilməz bir uşaq oyuncağından.
Qəza taxtasında bu əqlikəmlər
Əlifba öyrənir hər axşam-səhər.
Bu Xaqani isə, bir sirri qanıb,
Torpağın üstündə möhkəm dayanıb,
Üz tutub hörmətlə deyir bir kərə,
Onu ehtiramla dinləyənlərə.

GÜNƏŞƏ XİTAB

Oruc ağızlara ey möhür vuran,
Ey verən bahara gözəllik və can.
Hər səma cisminin sənsən məhrəmi,
Ey dünya mülkünə atəş zəməmi.
Aya işıq verən sonsuz fələkdə,
Sayəndə dincəlir hər kələbək də,

Qorxundan bu mavi səmada səhər,
Gizlənmiş minlərlə rəna gözəllər.
Kainat içində açaraq qanad,
Narinc tək daima gəzirsən azad.
Bağlıdır hüsnünə hər iki cahan,
Sənsən zəncilərin tükünü buran.
Gecələr qaranlıq, gündüzlərsə nur,
Sənin lütfün ilə bərqərar olur.
Sən qızıl səpirsən öz xəzinən dən,
Dünyaya sən müftə isti verirsən.
Olursan, gah, həyat artıran kovsər,
Gah, şölən bıçaq tək ömürü kəsər.
Sən hər bir qapıya bir baş vurursan,
Hər çör-çöp səninlə olur kamran.
Bu qövsi-qüzəhi rəngləyən sənsən,
Bir saman çöpü də rəng alır səndən.
Səninlə bəzənir dünya camalı,
Sayəndə dəyişir aləmin halı.
Edirsən soltana, yoxsula, hörmət,
Göylərdən artıqdır səndə səxavət.
Aya sən verirsən, müftə nur donu
Alırsan yenə də geriyə onu.
Ya vermə xələti möhtaclara sən,
Ya da verdiyini alma əlindən.
Hər bir tac səninlə edər iftixar,
Otlar da sayəndə boy atıb qalxar.
Neçin yar olursan axmaqlara sən,
Neçin pay verirsən alçaqlara sən?
Torpaqdan sən etdin hər şeyi zahir,

Yaratdın hər yerdə qızıl, cəvahir.
Bəs neçin çoxları kədərə batdı?
İqbalı onları torpağa atdı?

GÜNƏŞƏ XİTAB EDƏRKƏN QIZILI MƏZƏMMƏT

Uşağa xoş gələr qırmızı, sarı,
Kişi cummaz lələ, qızıla sarı.
Qızıl gül fənaya getməzdi, inan,
Gülü olmasaydı ləldən, qızıldan.
Pislik zatındadı qızılın, əslən,
Gülləri ölümə odur sövq edən.
Qızılın sikkəsi iki oldumu,
Dərddir sahibinə ömrü uzununu.
Hər kim qızılını atır kisəyə,
Kisə tək boğazı, keçir ilməyə.
Kimin qızıldadır gücü, yəqin bil
O, quldur, qızılın sahibi deyil!
Bir möhnət odudur cana simü zər,
Düz olar qızıla deyilsə "azər"
Zərdüştün adının əvvəlidir zər,
Zərə arxalanır atəşpərəstlər.
Zər nədir? Sönmüş bir atəşdir, ancaq,
Ona demək olar, bir ölü torpaq.
Bəlkə, onu yanlış torpaq sanırsan,
Qızıl od, parçası olmuşdur, inan.

Ürək çeşməsinin bağlanmış gözü,
Belə sönmüş odla açılmaz, düzü.
Qəlbini qızıla bağlasan bir az,
Bu qapı, üzünə sənin açılmaz.
Tamah dəmirindən geyinsən paltar,
Qızıl, paltarına miqnatis olar.
Bu dəmir paltarı çıxarsan, əgər,
Dərhal, qızıl maqnit səndən əl çəkər.
Qızıl həm oğrudur, həm də gülbədən
Bir yolluq üz döndər ikiüzlüdən.
O büt görünməyə də müqəddəs pəri,
Sındırmaq gərəkdir elə bütləri.
Xaqaniyə birdir tamahkar olmaq,
Qızıla, ya cansız bütə tapınmaq.
O, büt sındırmağı öyrənib çoxdan.
Atəşpərəstliyin qaçmış odundan.
Altıbaşlı dünya arzılar insan,
O sa yeddibaşlı ilandır, inan.
Qızıl, kimin tutub gözlərində yer.
O, daha aynaya baxa bilməyir.

* * *

Sən, ey gövhərlərə gözəl rəng verən,
Hər şeyə bir surət, bir ahəng verən.
Dünyada hər kəsə əziz, mehriban,
Hamıya bir baxan, bir nəzər salan
Günəş! Sən hər şeyə nüfuz edirsən,

Çox böyük, çox uca olsan da, bəzən.
Enirsən üstünə qara torpağın,
Ayağı altına hər bir alçağın.
Ey, kimsədən işiq əsirgəməyən,
Nə üçün kəirsən nurunu məndən?
Dostdan əsirgədin mehribanlığı,
Ancaq düşmən edər bu yamanlığı.
Şirvan, şəfəqinə qərq olub tamam
Bəs, niyə mən belə qaranlıqdayam?
Dərdimi açmağa bir həmnəfəs yox,
Xoş söhbət etməyə yaxın bir kəs yox,
Möhnətlə sinəsi dağlı qalmışam,
Qüssədə ayağı bağlı qalmışam.
Pars odu püskürür dodaqlarımdan,
Edib hind xəncəri qəlbimi şan-şan.
Qarı halqası tək asılıyam mən,
Sızlaram hər yetən namərd əlindən.
Gərəksiz daş kimi başsız, ayaqsız,
Qaranlıq guşədə qalmışam yalqız.
Başıma bir çəkil zərbəsi dəydi,
"Əlif" qamətimi "mim" kimi əydi.
Ey günəş, bu qoca dünyada təksən,
Xalqın qarısında həmişəliksən.
Mən qarı halqası olmuşam deyə,
Ahım halqa-halqa yüksəlir göyə.
Elə ki, bu ahlər sinəmdən axır
Mənim boğazımı yandırır yaxır.
Yüksəlir göylərə, o, zəncir tək in,
Keçir ayağına Bənati-nəşin.

Çoxdur pəncərəsi, günəbaxanlar -
Hər halda mənim də bir pəncərəm var.
Möhtəşəm bayrağın yüksələn zaman
Min düğün açırsan, nə olar, bir an
Mənim də gözümlün pəncərəsindən,
Baxasan bir anlıq ürəyimə sən...
Kim ki, dal qapıdan alır ruzunu,
Yenə pay verirsən ona nurunu.
Elə adamlara üzük verirsən,
Ki, onu torpağa atırlar həmə.ən.
Bir süfrə ki, onda çoxlu qızıl var,
O süfrəni yerə kim tutub çıxpar?
Balıq tək yüz qızıl pulu olanlar,
Bilirlər onların min dəryası var.
Dövlət nə qüdrətin, nə hünərindir
Mənsəb də, sərvət də nakəslərindir.
Kim ki, alçaqlara edir yaltaqlıq
Yetir muradına, o edir şahlıq.
İnsafdan əsər də qalmamış gör, bir
Zəmanın ələyi nə zülm ələyir.
İndi, bu dünyada qalmamış nişan
İgidlik, kişilik və adamlıqdan.
Fələyin dövrünü dəyişmiş, artıq
Günəşin özü də edir paxıllıq.
Yox, tamam yanıldım, hələlik, bəsdir,
Bunlar gəlib keçən ani həvəsdir.

* * *

Ey, göylərin gözü və keşikçisi!
Ey, yer çörəkçisi, göy çörəkçisi!
Ey, Yeddi çəmənə yaşıllıq verən,
Ey, altı gəlini al bəzəndirən,
Ey, heç qapanmayan, hər, vaxt açıq göz,
Ey, yanan odlu dil, demədən bir söz;
Sənin qüdrətinlə bağlarda müdam.
Boy atır həm igdə, həm püstə, badam.
Sən göy günbəzinə yağıdıranda nur,
Ayın da kisəsi narınca dolur.
Bir sənin sayəndə bu göylər, ancaq,
Bağlayır belinə qızıldan qurşaq.
Qızıl nəştərinlə sən qan alırsan
Gecənin qarqara zülmət qolundan.
Qızıl şəfəqinlə dünyalar yanır -
Aləm al qırmızı rəngə boyanır.
Sənin işığının sayəsində, qan,
Göhər olur daşda qaldığı zaman.
De, hansı baş taci səni unudur,
Xaqani özü də sənin qulundur.
Qəbul et yolunda başından keçən
Bir qulun başını, töhfə kimi sən!
Ey, daim, gözlərə işıq, nur verən,
Həqiqət aləmi, həqiqət görən,
Səni olduğun tək, bilməsəm əgər,
Bağışla, kor kimi olur qəriblər.
Ey gövhər sərrafı, özün vaqifkən
Niyə bir də məndən sirr öyrənirsən?

Avam bir kişiyəm, həm savadı kəm,
Nə yerə, nə göyə bələd deyiləm.
Nə yaxşı elmim var, nə biliyim var,
Belə bir adamdan nə ummaq olar?
Özüm də xəcalət çəkirəm bu an,
Üzümü tər basır utandığımdan.
Sənə təzim edib, mən baş əyərək,
Dururam qarşında qolu bağlı tək.
Səhər üzr istəyir əvəzimdə, sən -
Mənim günahımdan gərək keçəsən.
Hər zaman gülərdir üzü səhərin,
Çünki aynasıdır doğru kəslərin.
Aparsın üzrümü səhər nəsimi,
Qübardan təmizlə, tozlu qəlbimi.
Xaqani məclisi sənin nurundan
Zövq alır göylərdə yandıığın zaman.
Bildin hər sirrini, hər adətini,
İşıqda göstərdin ibadətini.
Quru, yaş olursa onun odunu,
Yəqin ki, sən özün edirsən bunu.
Səndəndir, əlində gül-çiçək olsa,
Səndəndir, ovucu qızılla dolsa.
Səninlə həmsöhbət olduğu zaman,
Yunu ipək kimi yumşalır, inan!
Dünyanın buz kimi sərdabəsinə,
Cəlalin hərarət bəxş edir yenə.
Unutmayıb, onun süzöldükcə sən
Hərdəm qapısından, pəncərəsindən.
Hörürsən qırmızı qızıldan cuna,

Otađı bəzənir, girir min dona.
Doldurub evini bəzəklə, pulla,
Onun ətəyini xalis qızılla,
Silirsən, qaldırıb yerdən başını -
Həm alın tozunu, həm göz yaşını.
Fəqət, sən örtüyə bürünən günü
Çıxır Xaqaninin göylərə ünü.
Hər ağır xəstənin dərmanı sənsən,
Şərvan məhbəsində bir dustağam mən.
İkimiz də dərddən saralmışız biz -
Od-alov içində yanır qəlbimiz:
Hey giley etmişik biz əllərindən,
Vəfasız dünyanın əməllərindən.
Bədənim dərd üçün həm kor quyudur,
Həm dəmir dağdır, qürurla durur.
Sirləri quyu tək örtəsən gərək,
İfşa etməyəsən onları dağ tək.
Əcəm xasiyyətli adamdan bir az
Gizli sirr eşitsən faydasız olmaz.

SƏFƏR TƏFSİLƏTİ

Dövrün əmrinin fərmaniylə mən,
Nəhayət, qurtardım Şərvan bəndindən.
Səfərdə səhralar çıxdı önümə,
Yorğun bədənimi sürüdü, yenə.
Uzaşdım Şərvanın qəhətliyindən
Vəbal çayını da keçib getdim mən.

Şərvan məhbəsindən uzağa getdim,
Bir məqsəd dalınca İraqa getdim,
Qaldı Qara dəniz mənim arxamda
Səfidrud çayını keçdim bir anda..
Gördüm Kuhistana çatıb, nəhayət,
Səkkiz gözəl bağ tək yeddi vilayət.
Torpağı İsayə tutiya verər,
Daşları Musayə kimiya verər.
Orada hər ilin dörd baharı var,
İki bayram görür gündə o diyar.
Nəzəri cəlb edir qamışlıqları,
Qərənfil bağları, meyvə bağları.
Onun hər tərəfi bir gülüstandır.
Gözəl ətir verən bağdır, bostandır.
İki top qoymuşdur Xuzistana o,
Üç zərbə vurmuşdur Hindistana o.
Torpağı çəməndir onun bahar, qış,
Çayların belində körpü çatlamış...
Tağlı körpüləri yeddi gözlüdür,
Gülləri saplaqda səkkiz üzlüdür.
Qaçaqdan, quldurdan asudə, lakin
Xəzinədarları büsbütün xain.
Təəssüf, belə bir cənnət kimi yer
Cəhənnəm əhlinin əllərindədir!
Kəsər vəhşi kimi yolları onlar,
Gündüz yatıb, gecə ova çıxırlar.
Onların həyatda məqsədləri yox,
İnsanlığa azca hörmətləri yox.
Yolun kənarına çıxıb, səhərlər,

Guya, qonaqları qəbul edirlər.
Lakin, o hiyləgər tülkülər, hər an
Pusquda duraraq, güdürlər karvan.
Əvvəl, yol göstərib, karvana onlar,
Sonra da yolunu kəsib, soyurlar.
Üzdə gülsələr də, dişləri qanlı,
Zöhhak ağızlıdır, əjdaha canlı
İsti qumda bişmiş yumurta kimi,
Duyğusuz qəbləri duya bilirmi?
Əhli san heyvandır, insan deyil, yox!
Tufanlı dəniz tək qəzəblidir çox.
Onlar nə dindirər, nə də ki, dinər
Nə fəryad eşidər, nə aman bilər.
Orda oğrularla dostdur darğalar,
Hərənin min dili, min peşəsi var.
Yaman nəhl olur o yerin əhli -
Həm oddur, həm sudur onların dili.
Bəla rəngi vurur boyaqçılar da,
Odur ki, qaradır adamlar orda.
Samirilər kimi danışan zaman,
Od, alov püskürür ağızlarından.
Çörəkçisi dəxi yaman xəsisdir,
Mələk sifətlidir, lakin iblisdir.
Gecə adam yeyər orada aşpaz
Gündüz İsa ilə eyləyər niyaz.
Qəssabı da gündə neçə can alar,
Boyaqçılıq üçün qızıl qan alar.
Dərziləri üzdə gülürsə əgər,
Daxildə çox xəsis, hiyləgərdirlər.

Dövlət adamları əyridir tamam,
Rüşvətlə dolanır hakimlər müdam.
Qərəz... Canilərdən tez ayrılaraq,
Getdim, özlərinə qaldı bağça, bağ...

ÇAYIN TƏRİFİ

O böyük ölkənin kənarında mən,
Möhkəm bir yer gördüm, sanki bir gülşən.
Onun hər milində yüz Misir vardı,
Bu yerdə sanasan yüz Nil axardı.
Soruşdum: İraqda Nil çayımı var?!
Ya da Kuhistanda belə bir hasar?!
Dedilər qorumaq üçün sultanı,
Bir darğa etmişlər bu Kuhistanı.
Ta ona dəyməsin deyə bir bəla,
Bu çaydan bir hasar çəkmişlər ona.
Bu çay öz suyuyla tapıb şərəfət
Ədən dəryasından yüksəlmiş, əlbət.
Gözəldir camalı yar camalından,
Hüsnü də nazından, xoş vüsalından.
İsa nəfəsindən gəlmişdir cana,
Adəm bu su ilə gəlmiş meydana.
Ona qul kimidir mühit dənizlər,
Ondan pay umaraq yolunu gözlər.
Bir zərrə qədərdir yanında Seyhun,
Bir korun göz yaşı qədərdir Ceyhun.
Bu huma üzlünün ördəyi də bil,

İnan ki, unqadan heç kiçik deyil.
Burada yüksələn hər bayquş səsi,
Gəlir qulaqlara Barbəd nəğməsi.
Onun hər yerinə əl atsan əgər,
Əlinə mirvari və sədəf gələr.
Balıq tutmaq üçün gələr Süleyman,
Onları qızardar Məsihlə Rizvan.
Hər ləhzə bu çaydan sahilə tərəf,
Hücuma keçərlər balıqlar səf-səf.
Burada Xızr ilə Musa yuyunur,
Hər bir qətrəsində yüz min kövsər var.
Bu çaya baş vurdum mən də bir zaman,
Keçdim dalğasından, möhkəm hasardan.

ŞİKARGAHIN TƏSVİRİ

Nəhayət yetişdim xoş bir məkana,
Bura şikargahdı böyük sultana.
Gözümə göründü bu yer çox ali,
Misilsiz bir çəmən, gözəl, səfəli.
Onun qarşısında sönükdi dünya,
Ya hərf üzərində sükundü guya.
Burada qurulan yüksək çadırdan,
Sanki görünürdü minlərlə cahan.
Bura şah meydanı bir şikargahdı,
Qurbanlar kəsilən bir barigahdı.
Yüz saray əyərdi qarşısında baş,
Bu saray yüz göyə, fələyə sirdaş.

Hər saray içində sultan iki yüz,
Sürtərdi bu dərgah torpağına üz.
Hər biri üç dəfə öpüb torpağı,
"Ələbdü" deyərdi qullar sayacağı.
Yerin sakit yatan öküzü budur,
Onun fərmanının bir sübutudur.
Atının xoş çulu, bax, dönə-dönə,
Salınır fələyin atı üstünə.
Fələyin göylərdə olsa da atı,
Onun himmətilə çalır qanadı.
Bu çadır uzaqdan işıqlanırdı,
Sanki qaranlıqda çırağ yanırdı.
Gecələr nə qədər olsa da uzaq,
Onu tez göstərər nur ilə çıraq.
Sirrini arifə açar məhriban,
Nəhl adamlara eyləməz əyan.
Tur dağı yandırmaz oda Musanı,
Yandırar, əlbəttə, azğın insanı.
Bu böyük sarayın ətrafında, bax,
Durmuşlar böyükklər halqa vuraraq.
Çadır tənabını hər sadıq insan,
Etmişdir özünün can damarından,
İrəli çıxaraq hər sərkərdəsi,
Oxuyar dünyaya zəfər nəğməsi,
Nizamla düzülən qorxusuz ləşkər,
Saysızdır göylərdə ulduzlar qədər.
Sıyrılmış qılınclar yağdırır qəzəb,
Üstündə yazılmış "Kömək et, ya rəb!"
Böyük davalardan qalib çıxanlar,

Kiçik döyüşlərdə məğlubmu olar?
İşlədər davada o mərdlər, bişək,
Qılıncı dil kimi, dili qılınc tək.
Onların hər zərbi yüz qəlbi dələr,
Hər səsə yüz yerdən səs, haray gələr.
Hər kəs qılıncını can tək qoruyar,
Papağı ağıl tək başına qoyar.
Müştəri sifətli və ay camallı,
Zühəl həmayilli, Mərrix kamallı,
Hər biri keçərsə hücumə əgər,
Düşmənin canını yüz yerə bölər.
Onlar arxalanır əbədiyyətə,
Onların çadırı gəlməz afətə.
Bu yeddi fələyin ustadı günəş,
Onun qapısının nökrinə əş.

* * *

Qəlbim arzuladı o barigahı,
İstədi ziyarət eyləsin şahı.
Görüb bu dərgaha yaxın kəsləri,
Heyrətdə qalaraq gəldim irəli,
Dedim: "Ey möhtərəm, əziz adamlar,
Ancaq sizdən imdad gözləmək olar.
Bu gün siz sultana yaxın ərsiniz,
Ona layiq sözü siz deyərsiniz.
Can xilas edərək min bələlərdən,
Gəlmişəm bu böyük barigahə mən.

Bəlkə sayəsində taparaq imkan,
Öpəm padişahın əlini bir-an."
Dedim sözlərimi, lakin bir nəfər,
Məni dinləmədi bir zərrə qədər.
Mən aciz qaldıqda, nəhayət yenə,
Üz tutdum hümmətli kəslər səmtinə.
Bir gün günəş kimi geyimi sarı,
Bir adam yönəldi önümə sarı.
Gördükdə möhtərəm, böyük xacəni,
Böyük bir şaşqınlıq bürüdü məni.
Bəxtim bu xacəyə olarkən düçar,
Sanki zərim gəldi mənim do çahar.

CƏMALƏDDİN MOSİLİ İLƏ GÖRÜŞ VƏ ONUNLA SÖHBƏT

Ey fələk cəlallı, ucalsın şanın
Daha da çox olsun sənin cəlalın!
Ey dünya şöhrətli, sənin nüfuzun,
Yüksəlsin fəvqünə ayın, ulduzun.
Özünsən, mən bunu etmişəm yəqin.
Birinci rəqəmi tanrı xəttinin.
Parlaq işıq saldın zəmanəyə sən,
Ulduzlar parlayır nurlu kölgəndən.
Xilqətin dörd arxı, görünsən əgər,
Sənə qibtə edər, paxıllıq edər.
Vuran baş düyünü can ilməyinə
Sən oldun, ümidim sənədir yenə.

O biri dünyaya bizi bir zaman,
Özünlə aparən sən olacaqsan.
Oxudum, dinlədi o söz hakimi.
Bəyəndi ürəkdən şerlərimi.
O, sədəf ağzından səpdikcə gövhər
Elə bil, dolurdu dürlə dənizlər.
Həmişə çıxsa da dürlər dənizdən,
O dür dənizləri yaratdı sözdən.
Düşən mirvarilər iki dodaqdan
Hər iki dünyanı bəzərdi, inan!
Nurdan yaranmışdır nitqi, nəfəsi
Zəbur nəğməsidir şirin nəğməsi.
Dedi: - Soruşuram, mənə söylə bir
Əslən haralısan? De, adın nədir?
Dedim: - Tələbəyəm, həm də sözbilən.
Şərvan şəhərində doğulmuşam mən.
Xəlilullah olmuş dövründə atam
Deməli, əslində nəccar oğluyam.
Bəla kahasını gəzdim hər addım,
Ağıl barmağımı sorub yaşadım.
Fələklər paxıllıq edərək mənə,
Saldı günahkarlar cəhənnəminə.
Sənin öz lütfünlə haman cəhənnəm
Çiçəkli behiştə çevrildi o dəm.
Mən eşqin səhrası, qəlbin qıbləsi
Yoluna üz qoydum, könlümün səsi
Həqqə yaxın olsun, deyə yetirdim -
Qəlbimin oğlunu qurban gətirdim.
Dedi: - Necə gəlib çıxdın İraqa,

Neçin qədəm qoydun bizim torpağa?
Dedim: - Çox şuluqluq oldu oralar.
Nə bir parça çörək, nə güzəran var...
Füsunkar olsa da təbiəti çox,
Lakin ağır keçir vəziəti çox.
Onun ətrafında olsa da çaylar,
Odlu sinəsində yanar dağlar var.
Gərdişindən onun o gözəl yerlər
Cəhənnəmə dönmüş, indi, sərbəsər.
Şəhərin üstündə vurarkən vulkan,
Uymaz yaşıllığa ağıllı insan.
Orada qəhətlik məni didirdi,
İqbalım İraqa çəkib gətirdi.
Nə xoş ki, İraqa eylədim səfər,
Mənə behişt kimi gəlir bu yerlər,
İndi, bir özün də, şad olmazmı, bəs
Kənandan çıxaraq Misrə çatan kəs?
Sən şaha bildir ki, bu qərib axşam,
Onun dərğahına gəlib çıxmışam.
Məni qəbul etsin, minnət et şaha.
Doğru bir yol göstər sən barigaha!
Möcüzlər yaradan barigahda sən,
Mənim kimisini görməyəcəksən.
Tərifdən yüksəkdə dursa da dərbar,
Mənim tərifimə ehtiyacı var.
Əgər üzük qaşı qiymətlidir, bil,
Onun muma işi düşməmiş deyil.
Üzük qaşındakı tərsə yazılar
Bir mum üzərində düzgün oxunar.

Dedi: - NAtAmAMsAn bil ki, hƏlƏ, sƏn
QAYIT, o mƏqAMa layiq deyilsƏn!
MƏnƏM, mƏnƏM deyib, ƏymƏ ƏzƏnƏ!
HƏmişƏ mÜxtƏsƏr sƏylƏ sƏzƏnƏ.
Cahildir ƏzƏnƏ tƏrif edƏnlƏr.
Çox "bilirƏM" demƏ, bilsƏn dƏ ƏgƏr.
Boş sƏz insanlArın abrını tƏkƏr.
Yalan řerlƏr dƏ bAđrını sƏkƏr.
Uzunçuluq, igid adamlArın da,
Bir dƏfƏ dadına çATMAMıř darda.
MƏntiqsiz, dƏlilsiz yalan danıřmaq,
Nadan adamlArın iřidir, ancaq.
Kimin řƏcƏrƏsi AdƏmdƏn gƏlir,
Ona "mƏnƏM, mƏnƏM" layiq deyildir.
RƏnglƏrƏ baxaraq, ƏzƏnƏ ƏysƏn,
XƏcalƏT çƏkƏrsƏn Tavus kimi, sƏn.
GƏrsƏ Əz Əksini, Tutu aynada
ƏzƏnƏ tanıya bilmƏz dƏnyada.
Lakin, Əz-ƏzƏnƏ gƏrmƏyƏn zaman,
Daha da hƏvƏslƏ danıřar, inan.
TƏrif xořlasa da, ƏgƏr, bizim řah,
O, sƏz sƏrrafıdır, yaxşı ol ađah.
FƏzilƏT xƏlƏti saralıb, solmaz,
HƏr yeniyETMƏyƏ o, qİsmƏT olmaz.
Çoxu řƏrbƏT içƏr ƏdalƏtindən,
Heyif ki, qƏdrini bilmƏz hƏr yetƏn.
DƏryanın yanında bir damla nƏdir?
SƏn sıfır, řah zƏngin bir xƏzinƏdir.
GƏlib, xƏzinƏni bađlı gƏrdÜkdƏ

Yatmış əjdahanı oyatma bir də.
Bir az təvazölə danış sözünü,
Heç döyüb döşünə, öymə özünü!
Az danış, hörmətlə durasan gərək,
Müəllim önündə duran şagird tək.
Hər kim acıdır, yaxşı bil bunu,
Şahın qarısına qoymazlar onu.
Dil gülünc etməsin, deyə, insanı
İnsan ağzı olmuş dilin zindanı.
Bəzən, dil sıyrılmış qılınca bənzər,
Ayıq ol, başını bədəndən üzər.
Çəksən qılincini din yolunda çək,
Onu çox bəzəmə, ağac qılinc tək!
Can cəhənnəminə qarışıdır dil,
Dilsizlik behiştin açarıdır, bil.
Balıq dilsizliklə tapdı gücünü
Tutdu göy üzündə Balıq bürcünü.
İlan iki dilli olduğu üçün
Cənnətdən qovuldu nifrətlə bir gün.
Canını saxlamaq istəsən, əgər
Dilini özündə saxla bir təhər.
Qayıt, geri qayıt buradan, hökmən,
Get, öz doğrulduğun yerdə yaşa sən!
Məktəbdə elm oxu, fənn öyrən, dərs al,
Hər nə oxumusan, bir-bir yada sal.
Əcəmi olduğun yetər, indidən,
Get, otur, bir az da ərəbcə öyrən.
Get, oxu, İraqa gəlmək istəsən,
Haçan püxtələşdin, onda gələrsən.

Dedim ki, mən uzaq yerdən gəlmişəm.
Əliboş qayıdım geri dönərkən?
Buradan nə alım sovqatdır, deyə
Qəhətlik içində qalmış ölkəyə.
Xacədən nə aldın? - deyə qonşular
Sorsalar, cavabım mənim nə olar?
Mən böyük xacənin yanından, əbəs
Əliboş qayıtsam heç yaxşı düşməz.
Dedi ki "Al, durma, qayıt vətənə
Apar bu üzüyü, töhfədir sənə."
Bu üzüyün qaş, adi qaş deyil,
Böyük qiyməti var, bunu yaxşı bil!
Üzüyü verirəm, lakin sən gərək
Onu qoruyasan göz bəbəyi tək.
Bu üzüyün qaşı bahadır, düzü,
Camın gövhəridir, Cəmşidin gözü
Dünyada, nə qədər yanındadır bu,
Sənə heç bir şeyin yoxdur qorxusu.
Burada yazılmış müqəddəs adlar,
Həm də mayasında şəfa sehri var.
Bu möhür zidd olmuş nəhs əhrimənə,
Cəmşiddən yadigar qalmışdır mənə.
Şirvanda qəhətlik güclənsə, əgər,
O bələdan səni, bu xilas edər.
Belə bir dövlətə nail olarkən,
Çalış bu dövləti vermə əlindən!
Bu üzüklə Cəmşid "comərdəm" deyə
Padişahlıq etdi yeddi ölkəyə.
Hakim olmasan da, ömrün uzunluğunu

Barı, şərəfləndir ölkəndə bunu,
Əlində hər zaman olar bir meyar
Şərbəti, zəhəri sənə tanıdar.
Yəqin çox olacaq gəlib istəyən,
Sən də acığına onların, qəsdən -
Üzüyün üstünə bu sözləri yaz:
"Kimsəyə satılmaz və bağışlanmaz!"
Qorxuram əlinə üzük keçəndə,
Bilməyəsən onun qədrini sən də!
Deyib, üzüyünü verəndə mənə,
Önündə üzük tək əyildim yenə.
Canına dualar etməklə, həmən
Təşəkkür söylədim, yüz yol ürəkdən.
Onun qulluğundan, öpərək yeri,
Sədi-əkbər kimi qayıtdım geri,
Gördüm ki, taleyim sevindi haqdan.
Sevinclə, fərəhlə döndüm İraqdan.
Keçdim Kuhistanın sərhədlərini,
Yenə də Şərvanın gördüm şərini.
Gördüm ki, əyanlar tapdıqca fürsət,
Mənim üzüyümdən açırlar söhbət.
Danışır üzükdən, görən, görməyən,
Əfsunlu, tilsimli möcüzələrindən.
Nəhayət, şöhrəti çatdı hər yana,
Yetişdi bu xəbər böyük xaqana.
O, qasid göndərüb, dərhal, yanıma.
Qara-qorxu saldı mənim canıma.
Gəlib, hüzuruma, dil tökdü bubbu
Dedi ki, xaqanın öz hökmüdür bu -

"Get, ona söylə ki, tapşırdı şahım
Sənə bəs deyilmi, razı qalmağım?
Bu özü bir töhfə deyilmi, məgər.
Şahanə üzüyü xaqana göndər!
O üzük hər canın mayəsidir, bil!
Göndər, dustaqlığa, heç, layiq deyil!
Barmaqların ona yaraşır məgər?
Sənə, qurşun üzük kifayət edər.
Cəmşid üzüyünü etmə oyuncaq,
O sənin başına bələdir, ancaq."
Dedim: - Ədalətli sayırlar şahı,
Lakin az deyilmiş zülmü, günahı.
Ədalət axtaran olarmış şahlar,
Zülmkar olarsa bir şah az yaşar.
Ədlin mühəndisi qurmasaydı, bəs
Qərar tutardımı, bu mavi günbəz?
Ədalət suyundan içməsə torpaq,
Qoyarmı qızıl gül qızıldan papaq?!
Ədalət olmasa, hər qış çıxandan
Sonra bahar gəlməz, batar bağ-bostan.
Yerlə göy hərəsi, bax, bir yandadır -
Onlar ədalətlə bir mizandadır.
Çəməndə güllərin can damarından,
Ədlin nəştəriylə dikan alır qan.
Dedi: - Gəl, üzüyü, onda, sat mənə!
Əvəzində şəhər bəxş edim sənə.
Dedim ki, dünyada nə qədər varam,
Mənə hədiyyədir, bunu satmaram.
Dünyanın kimyası verilsə mənə,

Bunu bir kimsəyə satmamam yenə,
Taxib barmağıma gəzəndə hərdən
Sanki aya qədər ucalıram mən.
Xızrın gördüyü o dərin dəryalar,
Üzük qaşımın bir damlası olar.
Mən dırnaq tutarkən, onu fələklər,
Göyləri dolaşan hilal zənn edər.
Günəş paxıllıqdan edərək, təlaş,
Deyirdi: - "Bu üzük qütb olaydı, kaş!"

* * *

Üzüm saralanda, qəlbim sınında,
Mən qüvvət alardım ondan bir anda,
Bəzən də eyb tək gizli tutardım,
Gahi qoynumdakı cibə atardım.
Gəzdirər, bir sir tək üstünü örtər,
Gizlin saxlayardım onu bir təhər.
Alçaq adamların qorxusundan mən
Evin bir küncündə gizlərdim, bəzən.
Uzaqda olsaydım üzük qaşından,
Bir ağrı qalxardı, sanki, başımdan.
Ağıl sərhəddini keçərək şeytan,
Xəyal tək beynimdə dolanan zaman,
Qəzəb Tuğan şaha tərəf çəkərdi,
Tamah Təkin şaha tərəf çəkərdi.
Biri deyərdi: gəl, mərd adamların
Yanında böyükdür sənin vüqarın.

O biri deyərdi: namusu, arı
Atıb da tərif et hökmdarları.
Mənsə, bu döşəmə üstə oturdum,
Nə irəli getdim, nə geri durdum.
Lakin möhtac qalıb çörəyə bəzən,
Öpdüm hər alçağın süfrəsini, mən.
Gah zəngin məclisdə çox utanmışam,
Qızıl tək torpaqda ayaqlanmışam.
Gah azca şad oldum... Düşdüm bəlaya,
Maral tək yem oldum bir əjdahaya.
Gah səhər çağında məni bədnamlar
Cam kimi tez alıb, tez qaytardılar.
Şadlıq məclisinin bir adəti var;
Camı dolu alıb, boş qaytararlar.
Mənim könül camım sınmamış hələ,
Heyif, çox gəzəcək o, əldən-ələ.
Sən cami-Cəmşidsən, bu halət nədir?
Adi bir cam olmaq ar deyilmidir?
Daldım təfəkkürə yenə bir gecə,
Xəyalat yurdunu gəzirkən təkçə.
Ağlım qulağımdan yapışdı birdən,
Vəhdət aləminə götürdü yerdən.
Mən ağır, o isə cəld iş görəndi,
Mən bir kor, o mənə yol göstərəndi.
Bir əlimlə tutdum ağlın yaxasın,
O biri əlimlə şərin əsasın.
Onların köməyi çox oldu, əlbət,
Doğru yola düşdüm gəlib, nəhayət.
Bir nazik mil çəkdi gözümə, bu an,

Gözümdən qara su çəkildi, haman.
Yeddi qat gözümdə tez işıqlandı,
Doqquz qat, elə bil, alışdı yandı.
Gözümü dünyaya açarkən, səhər
Al-əlvan don geymiş gördüm üfüqlər.
Bir səhər nəfəsi, bir aşiq ahı,
Duydum, seyr edəndə gülən sabahı.
Gördüm bir ağ çadır qalxdı göylərə
Onun al ipləri sallandı yerə.
Bir qızartı tutdu göyləri bütün,
Ay da üzüyünə bənzədi sübhün.
Füsunkar bir lövhə yaratdı səhər,
Bürüdü ətrafı müxtəlif səslər.
Açılan səhəri - bu ülviyyəti
Seyr ilə fəth etdim əbədiyyəti.
Qırx səhərdə nələr görmüşsə Adəm,
Tək bircə səhərdə gördüm mən o dəm,

* * *

Səhərin bayrağı yüksələn zaman,
Birdən daxil oldu Xızr qarımdan.
Boynunda var idi onun həmail,
Yox, dörd kitab idi, Həmail deyil;
Müqəddəs bir xəyal gəzdi başımda,
Fəzilət heykəli durdu qarşımda...
Onun bir əlində əsa oynardı,
O biri əlində bir kuzə vardı.

Tünd yaşıl rəng idi əlində əsa,
Kuzəsi doluydu abi-həyatla.
Doğruluq yolunda yola düşüb o,
Neçə bəlalardan tez ötüşüb o.
Ətri, Çin ətri tək könül açandı,
Ağilda, kamalda kamil insandı.
O, elm aləmində, bilin, təkdi, tək,
Bilikdə dolmuşdu o, hind qozu tək.
Gözəl xasiyyəti, hər şirin sözü
Dadlı meyvədən də şirindi, düzü.
Qəlbim uçulurdu, əzab çəkərək,
Xəzinə üstünə çökmüş divar tək,
O məni tamahkar gördüyü zaman,
Bunu bir uşaqlıq sandı, çox güman,
O, tamah hissini boğub, öldürdü,
Sanki, təmizlədi alaqdan gülü.
Sikkəni götürdü pulun üzündən,
Gördüm o saf, təmiz gümüşünü mən.
Təzimlə diz çökdüm o böyük dağa,
Onun qarşısında düşdüm torpağa.
Məni görəndən kimi, üzü qönçə tək,
Açıldı, hörmətlə dönüb, gülərək,
Söhbətə başladı; yarım hilali -
Açılar-açılmaz mən oldum hali
O yarım hilali şölələnerkən,
Bir günəş doğurdu hər bir sözündən.
Günəşi andıran parlaq sədəflə,
Otuz iki ulduz parladı səflə.
Mehriban oturdu o, gövhər kimi -

Söz açdı, görüşə gələnlər kimi,
O gördü bir çöpə dönmüş bədənim,
Qəlbim yaralıdır, yorğundur mənim.
Ağrımı, dərdimi kökündən ovdu,
Qaldırıb dərdin öz başına qoydu.
Sözləri gülab tək, hind kafuru tək,
Başıma, üzümə səpələnərək,
O gülab, o kafur, keçmədi bir an,
Bütün ağrıları aldı canımdan.
Bu hörmətə əvəz düşündüm, ancaq,
Mən ona nə verim, töhfə olaraq?
Dilləndi qeybdən aqlımın səsi,
"Xızrın odlu sözü, isti nəfəsi
Şəfa verdi, dərhal sən gəldin cana,
Xacənin üzüyü layiqdir ona" -
Deyərkən, üzüyü gətirdim həmə,ən,
Öpüb, qarşısına qoydum onun mən.
Qiymətli peşkəşi süzüb diqqətlə,
Ona heyran qalıb, dedi heyrətlə: -
Camin bu möcüzü sənənin əlinə
Haradan keçmişdir, agah etsənə!
Dedim ki, İraqa yolum düşərkən,
Böyük xacə ilə tanış oldum mən.
Doğru yol göstərdi, ülfət bağladı,
Bu üzüyü mənə o, bağışladı
Xızr da səxavət əlini açdı.
Bir üzük çıxardı ki, şölə saçdı...
Onu üzüyümün qoydu üstünə,
Birlikdə özümə qaytardı yenə.

Dedi: - Sağ əlinə tax bunu, ancaq
O birini isə, sol əlinə tax!
İnan ki, qoruyar səni hər zaman
Bunun biri sağdan, digəri soldan!
Ona çox təşəkkür edib dedim mən.
Azmış yolçulara düz yol göstərən,
Hikmət dünyasının sən açarısan,
İsmət dünyasının xəznədarısan,
Nicat verir nurun, gündə min kərə,
Qaranlıq yollara düşən kəslərə.
Uca Qaf dağını məskən etmişkən,
Bu alçaq yerlərə, necə endin sən?
Səbəb nə olmuş ki, min bir zəhmətlə
Məni yoxlamağa gəlmişsən belə?
Xızr cavab verdi, dedi: - Mən, dünən,
Sərin yaylaqlarda yalnız gəzərkən,
Dağlar arasında yurd salmış olan
Bir tayfa gördüm, çox fazil, mehriban.
Keçdi məclisimiz, şirin, səmimi,
O tayfanın əhli sənin, tük kimi
Çox incə, çox zərif şerlərindən
Ləzzət alırdılar, gördüm onu mən.
Şeri həyəcanla oxuyub onlar,
Böyük maraq ilə soruşurdular:
- Görən, haralıdır bu söz ustadı?
Necədir elində şöhrəti, adı?
Dedim: - Şirvanlıdır, şanı hər yana
Yayılmış, Xaqani deyirlər ona!
Sözün sərrafıdır, bir dahidir o,

Biliyin atəşin məddahıdır o. -
Mən sənin haqqında çox dedim... Qərək.
Ağıllı adamlar dedilər ki, bəs
Belə məharətli, dərin alimi,
Bunca alçaq tutmaq, ayıb deyilmi?
Belə bir ustadın o, kor xəbislər
Qədrü qiymətini bilərmə məgər?
Mənə üz tutaraq, dedilər belə:
- Ey Xızr, get, ona nəsihət elə!
Yar ol sənətkara ömrü uzun,
Xatadan, bələdan hifz elə onu.
Onların səmimi ilticasına
Biganə qalmadım, gəldim yanına!
İndi, sözlərimi yaxşı dinlə, həm
Xatirində saxla, bunları möhkəm.
Hər sözüm qızıldır, gövhərdir, sən də
Bunları gəl hifz et, can xəzinəndə.
Qızıldan aləmə pay vermək üçün,
Xəzinəmdən bolu pay götür bu gün.
Qulağında yaxşı saxla, sən bunu,
Gəl, topla başına, indi, huşunu!
Hər sözümdür mənim min gövhərkanı,
Kəl topla, onunla sevindir canı!
Eyb etməz sən bu gün şabaş yığan ol,
Bu şabaşı sabah səp yola bol-bol!
Hər yerdə gözəllər sənə yar olar,
Bu cür şabaşından pay alar onlar.
Qoru hurilərin ismətini sən,
Əyri adamlardan, yol kəsənlərdən.

Sən, sözün qədrini bilməyəndən qaç,
Gəlinin üzünü sevənlərə aç.
Mühüm nəsihətim budur ki, zaman
Sənin pusqundadır, unutma bir an.
Fikir ver, sənə bir nəsihətim var:
Etibarsız olur bal rəngli, ruzkar;
Durma kölgəsində ikirənglinin -
Olma heç fələyin fəlinə əmin,
Baxma, nə rənginə, nə də iyinə
Axşamın, səhərin gözəlliyinə.
Kişinin bəzəyi silahdır, inan,
Arvadın bəzəyi, əniklə kirşan!
Dünyanın ömrünü bilənlər kimdir?
Onun dövrü qədim, sirri qədimdir.
Yeddi min ildir sə yaşı Adəmin,
Bir günlük görünsün gözündə sənin!
Belə nəsihətlər verdikcə mənə
Döndü rəngim sarı qızıl, rənginə.
Narıncı bir niqab örtüdü üzümü,
Yenidən toxtatdım, bir az özümü.
Fürsəti qənimət bilib, bu zaman
Utana-utana soruşdum ondan:
- Ey fələk sifətli, mənə söylə bir,
Deyirsən bu dünya min bir rənglidir.
Dünya həm ucadır, həm də ki, alçaq
Bu dünya nə zaman, de, məhv olacaq?
De, nə vaxta qədər yazıq insanlar
Ümidlə, qorxuyla yaşayacaqlar?
Bu odlu körpüdən keçmək olarmı?

Yoxsa ki, odlarda yanacaq hamı?
Ağıl, huş ki, uçur: "Nur alım"-deyə
Yol tapı bilərmı yeddi tağ göyə?
Beş hiss, altı cəhət tilsim torundan,
Qurtulmaq mümkünmü bizlərə, bir an?
Qaşımız üstündə bu yüksək çətir-
Gömgöy, əyri tağlı bu səhnə nədir?
Bu çevrə nə zaman bir qərar tapar?
Bu nöqtə nə cürə yerindən qopar?
Necədir o yanı, xəttüstüvanın?
Kimdir sakinləri, bəs, o dünyanın?
Qəribə olmazmı xəttüstüvadan -
Bizə tərəf olan yerdə yaşayan,
Canlılar, sonradan bir zaman əgər,
O biri tərəfi məskən etsələr?
Dörd ana, doğrudan, qəribədir bu,
Nə üçün görəsən üç inci doğdu?!
Hər zaman sürətlə dövr edən aləm,
Nə üçün gah bərkdir, gah boşdur, bilməm?
Dalbadal suallar verdim mən ona
Suallar gəlmədi əsla xoşuna.
Dedi: - Mən görürəm səni nə qədər,
Yoldan çıxarmışdır kor əhrimənlər.
Arifə xas deyil heç bu suallar.
Bunların məğzində müxalifət var.
Belə suallardan ətalət yağır,
İxtilaf düz yolun tikanlarıdır.
Bu sayaq zərərli sözlərdən inan
Büdətlər əmələ gəlir hər zaman,

Əvvəl din barədə söhbət açıb sən,
Sonra, can qədimdir dindən, deyirsən.
De, nə vaxta qədər, sən yorulmadan
Çürük fəlsəfədən dəm vuracaqsan?
Əslinə baxanda "fəlsəfə" sözü,
Lap "səfeh" sözünə bənzəyir, düzü.
Ayrı bir mənası olmamış dərin
Quranın, danılmaz bu hədislərin
Önündə, məlum ki, anlayır hər kəs,
Yunan fəlsəfəsi bir çöpə dəyməz.
Vaz keç, bu hədisdən, heç bənd olma, sən!
Bir fülus yaxşıdır min fəlsəfədən.
Canını, gəl, dinə sən tapşır, ancaq,
Səni şübhələrdən o qurtaracaq.
Quran xəzinədir, şair, gərək sən -
Hər sözü alasan bu xəzinədən.
Qurana inandı Məhəmməd, Osman,
Özlərini ona etdilər qurban.
Qurani bəzədi Osmanın qanı
Din yolunda şəhid etdi o canı.
Şəriətdən kənar elm yoxdur, bil,
Varsa qara xaldır, heç bilik deyil.
Qara xalı üzə çıxarma, hərdən,
Gizlət ağ xal kimi iman əhlindən.
Sən uçmaq istəsən Turi-Sinayə
Heç zaman meyl etmə Puri-Sinayə.
Gecikmə bir an da, qəlbini, həməni
Bağla kəlamına Məhəmmədin sən.
Gəl ey Puri-Əli, üz tut allaha,

Gəl Əbu Əlidən az danış daha.
Gözün doğru yolu seçirkən, hələ
Nə üçün yolundan sapırsan belə?
Dini ayağının altından hər kim
Çəkərsə, tez onu siz dara çəkin!
Kəbəyə üz çevir, boş şeydən əl çək!
Altı üzlü olma, sən, nərd zəri tək,
Köhnə xərabatda hər yeniyetmə
Min zarafat etsə, dalınca getmə!
Hər boşboğazlığa inanma barı.
Mövhumdur onların danışmaları.
Bir məna kəsb elə, məzumsuz qalma,
Hübab günbəzi tək içi boş olma!
İkiüzlü olma, başsız, bədənsiz
Dəf kimi, içiboş, üzü tər-təmiz
Şirin busə kimi bir an xoş gələn,
Bəhrəsiz işlərlə məşğul olma sən.
Gəl dinə arxalan, unutma dini,
Böyük sanma yunan Üqlidisini
Dərs olmasın ucuz sözləri sənə,
Aldanma mənasız şəkillərinə.
Sən bülbülə tapşır çox dil tökməyi,
Hörümçəyə tapşır şəkil çəkməyi.
Görmürsən, həndəsə bilən hörümçək
Daima haramla dolansın gərək.
Soruş dindarların etiqadını,
Qədim insanların əhvalatını.
Şəriət başçısı gedən yolla get!
Yoldan çıxanlara, daim nifrət et!

Böyüklər pul kəsər, lakin nə çıxar,
Saxsıdan qayırsa pulu uşaqlar.
Sən din gəmisinə minsən üzərsən.
Yeddi cəzirəni tamam gəzərsən.
Torpaq aləmindən, gəl vaz keç bu gün,
Qoy, torpaq başına torpaq tökülsün...
Dünyanı əzəli, sayan varsa, bil,
O, belə, hikmətdən xəbərdar deyil
Piləqurdu kimi bu din bağında,
Açılmaz qanadın əgər, olsa da.
Çünki, ipəkqurdu qanadı ilə
Göylərə yüksələn olmamış, hələ...
Sənin tamah oxun al qana batmış,
Nəmrud tək səni də dünya aldatmış.
Bu solğun üzlüyə qapılma, bir an, -
Bu qoca kaftarın, tez qaç yanından
Sus, elə ki, gördün qışdır zamana,
Bülbül tək, arı tək çəkil bir yana.
Bülbül, bal arısı gəzsə də əgər,
Dağlarda qış vaxtı nə tapa bilər?
Sinəni mətbəx et, öz oduna yan!
Öz cigər qanını özün iç dolan!
Öz cigər ahınla canını odla!
Yandır şəhvətini sən, həmin odla.
Sən belə bir işıq yandırsan, əgər,
Günəş işığından xəcalət çəkər.
Qızınmaq istəsə günəş, bir zaman
Gələr pay almağa sənin odundan.
Çalış, dörd qarını möhkəmcə bağla,

Başda üç mərkəzi yaxşı nizamla,
Hələlik, başqa cür heç mümkün deyil,
Toxum səp sədaqət yerinə hər il.
Gəlib tez keçər, bil, hər zülmün qışı,
Üzünə nur səpər məqsəd günəşi,
Ta, bahar fəslinə gedib çatarsan,
Ömür gülüstanın gülər o zaman...
Dünya dairəsi əyridir bir az,
Əyridən heç düzlük gözləmək olmaz.
Başına əhli-din papağı qoysan
Papaq istəməzsən xaqandan, şahdan,
Papaqsız qalsan da dərd çəkmə, yenə
Papaqsızlıq özü papaqdır sənə.
Papaqsız qalanın hər şeyi vardır.
Hər iki dünyaya o hökmdardır.
Başında şan-şövkət papağı olan
Qoy fəxr eyləməsin onunla, bir an!
Şöhrət papağına yoxdur etibar,
Onu itirənlər olur zəlil, xar,
De, nə vaxta qədər başqasının, sən
Gedib, qapısında baş əyəcəksən?
Gözlə öz nəfsini, öz izzətini,
Tapdaq etməsinlər heysiyyətini.
Torpaqdan yarandın, xatırla hər an,
Bil ki, xəlifəyə, dinə bağlısan.
Atəşpərəstə de, sən nə vaxtadək
Salam verəcəksən, təzim edərək?
Peyğəmbər yerində oturub onlar,
Sonra peyğəmbərə asi olurlar.

Xeyir iş oldumu pozurlar müdam,
Yetimin payını yeyirlər tamam.
Hərənin Dəccal tək bircə gözü var
İlan kimi ikidillidir onlar.
Baxırsan hər biri qanadlı quşdur,
Lakin quş olsa da çirkin bayquşdur...
Ey, ağılının Tuğan şahı olan kəs,
Özgə çörəyinə eyləmə həvəs!
Getdi o dövranlar, getdi o dəmlər
Ki, Cəmşid şah idi, div isə nökər.
Nə işlər, törədir, yaxşı bax cahən,
Cəmşid qul olmuşdur, div sə hökmran.
Hər kim alçaqlara eyləsə xidmət,
Cəhənnəm suyudur, bil, ona qismət.
Tamahın dalınca gedərsə hər kəs,
Xalqın hörmətini qazana bilməz.
Hər zaman dəyişir hökmü dövranın,
Dünya tuluğudur su paylayanın,
Quruyub yapışar boş qalsa, əgər,
Doldumu, şişərək, dağılmaq istər.
Bəlkə, ruzi tapdım, deyə, bir qarın,
Sən nə vaxta qədər bu alçaqların
Bərəkətsiz olan süfrələrindən
Çörək qırıntısı düşürəcəksən?
Gedib, hər qapıda olmasan köpək,
Fikrin əyri olmaz it quyruğu tək,
İş adamı deyil nəhl olanlar,
Onlarda çox çirkin it xisləti var.
Köpək xasiyyətli olduqlarından,

Daşqalaq olunur onlar hər zaman.
İtin boyunbağı, zənciri, inan,
Üstündür onların zərli tacından.
Bu allahsızların qulluğundan qaç!
Haqqın qapısını ehtiramla aç!
Şər dolu qarıdan, uzaqlaş, daha,
Xaqani, get sığın o bir allaha!

ƏRZİN FƏZİLƏTİ HAQQINDA

Çox səfər eylədin, əl çək göylərdən,
Bir az da gəz, dolan bu yerləri sən.
Əgər öz meylini salsan yerlərə,
Artar şərəfətin birə min kərə.
"Bir" gəlib "min" olar, əgər onu sən
Yerindən üç xana sola köçürsən.
Piyadən keçdimi yeddi xanəni,
Udmaq çətin olar, çox güman, səni.
Sədəfçin qətrələr göylərdən enir,
Mirvari, gəzməklə şərəfətlənir.
Xüsusən, səyahət-dünyanı gəzmək,
Böyük adamlara olmuşdur bəzək.
Qəza pərgarını sancıb dərinə
Qoydu ilk nöqtəni yer üzərinə.
Kainat yer ilə belə yüksəlir,
Hər xətt bir nöqtədən baş alıb gəlir.
Torpaq cövhəridir bu kainatın,
Torpaq xəznəsidir cəvahiratın.

Dünyanın beşiyi olmuş bu torpaq,
Torpaqdan doğulmuş mənalar, ancaq.
Mustafa torpaqda yatdığı üçün,
Yer göydən əzizdir, üstündür, üstün!
Ürək ikiüzlü aynadır, ancaq
Onu da hifz edir bizim bu torpaq.
Bir üzü işığa meyl edir hər an;
Digəri ayrılmır qara torpaqdan.
Torpaqdır beşiyi bütün xilqətin,
Hər bakir mənənin, sözün, sənətin.
Daima dövr edən bu mavi göylər,
Yerin, məxluqatın dalınca dönər.
Torpağa hörmətlə ayaq bas ki, sən,
Yerdə öz-özünə göyerməmişsən.
Səfərdə uzağa tutub üzünü,
Dördüncü iqlimə çatdır özünü.
O dördüncü iqlim, yeddinci göydən,
Yerin sayəsində üstündür, bil sən.
Günəş, ölkələrə, qızardımı dan
Yayır öz nurunu dördüncü qatdan.
Dördüncü növbədə yarandı insan,
Sırada dördüncü kitabdır Quran
Dördüncü ölkəyə səfər et sən də,
Çatarsan məqsədə bu səfərinde.
Göyün doqquzuncu atına atlan,
İraqa yola düş, bir an durmadan!
Dərdinə bir çarə axtarsan əgər,
Ona yenə İraq bir çarə edər.
Torpağı o dünya torpağındandır,

Dirilik suyu tək suyu dərmandır.
Yanağın qızarar İraqda olsan,
Ağzın dada gələr onun suyundan.
O yerdə çox gözəl abü hava var,
Azca orda qalsan səni sağaldar.
Abi-kövsər kimi şəffaf bulaqlar
Ərzin mərkəzində ulduz tək parlar.
Donmuş bir ruhdandır torpağı onun,
Odur ki, əzizdir qucağı onun,
Göyün üst qatıdır İraq torpağı,
Göy isə o yerdən durur aşağı.
Sən bu sözləri ki, məndən öyrəndin
Oxu qulağına İraq əhlinin.
O zaman yəqin ki, sənə mələklər,
Hər addım başında min əhsən deyər.

ŞAHIN LƏŞGƏRGAHINI TƏRİF

Sonra da aləmin pənahi olan,
Şah ləşgərgahına gedib çatarsan.
Göylərə baş vurur onun dərbarı,
Buraya baş əymiş İran şahları.
Bura din mülkinə verməkdə rəvac,
Qoyar çox şahların başlarına tac.
Məhəmməd Mahmudun möhrilə yeksər,
Damğalı qul oldu bütün ölkələr.
Yazılmış tacının cəvahirinə:

"Şənin artıq olsun dünyada yenə."
Qazılmış taxtının ağacına da:
"Taleyin əbədi olsun dünyada".
Aydın səfhəsinə yazmışdır həтта,
Qəzanın qələmi Müqtəfıbillah
O, hindi qılıncla əcəm yurdunu,
Düz yola gətirmiş, yaxşı bil bunu.

HƏMƏDANIN TƏRİFİ

Çatarkən sən şahın ləşgərgahına,
Oradan yol tutub, get Həmədana!
Gözünlə yolları ölçüb bir anlıq,
Söylə ki, bu yerdir əmin-amanlıq,
Kəbə tək qiymət ver onun bağına,
Bənzət Buqubeysi Əlvənd dağına.
Onun dağı-daşı cəvahiratdır,
O, yerə sütündür bir istinaddır.
Yüksələn qəlbini ülkər fəth edir,
Göyləri aşaraq, hələ, yol gedir,
Onun ətəyinə Simurğ düşərək,
Orada bir çox quş gördü özü tək.
Hər biri yüz illik məsafə tutmuş,
Sanki bir Qaf dağı tutmuşdur hər quş,
Həmədan çox yüksək, ali məvadır,
Əlvəndi Simurğə yurddur yuvadır.
Dünya arxasıdır, bil, Həmədanın,
Bu yersiz qüdrəti yoxdur dünyanın.

Səkkiz sərhəd ilə bağlı hər yanı,
Onu becərmişdir göylər bağbanı.
Cənnətdən artıqdır onun neməti,
Onun öküzündə var göy qüvvəti.
Bal kimi şirindir burada sular,
Elində zəfəran əlaməti var,
Onun mətbəxinə girərək, Xızır.
Edir nemətindən halvalar hazır.
Bir az tamaşa et ulduzlara, gəl!
Sanki yer üzündə gəzdirir məşəl.
Torpağı qızıldır, yaqutdur qat qat,
Havası ürəyə bəxş edir həyat.
Əkərsə kəndlisi bu yerdə qanqal,
Zəfəran bitirər torpağı dərhal.
Göylərdən buraya axır durmadan,
Sonsuz nemətilə min-min karivan.
Bir beşik olsa da canlara İraq,
Həmədan gözəl bir gəlidir ancaq
Din bağı olsa da İraq kənarı,
Həmədan olmuşdur mənə baharı.
Həmədan şəhərdə saldınsa məskən,
Bu şəhər qoynunda qaldınsa, həmə
Taleyin daima üzünə gülər,
Cüt bayram görərsən hər axşam, səhər.

BAĞDADIN TƏRİFİ

Fazillər şəhridir, gözəldir Bağdad,

Oradan görünür, sanki kainat.
Bir dost camalı tək ruh verir cana,
Orada çatarsan hər bir arzuna.
Zövq verir o, vüsal gecələri tək,
Ünsiyyət məkanı bu yerdir gərcək.
Közəl xətti olan əziz katiblər,
Yazmışlar: "Görməli yerdir bu şəhər."
Kəramət lövhündə yazarkən Bağdad,
Onu qeyd edərlər aydın: bağı-dad.
Həqiqət üzümü verir hər bustan,
Xoşbəxtdir burada yaşayan insan.
Buranı bir cənnət zənn etmiş Adəm,
Gedərkən tapşırılmış mələklərə, həm.
Dəclə ona görə axır buradan,
Ki çayda mələklər yuyunsun hər an.

DƏCLƏ ÇAYININ TƏRİFİ

Dəclənin məcrası fələklərədir,
Fələklər də Kərxi mehrab zənn edir.
Kərxi bir qütrüdür yeddinci fələk,
Dərya, qətrəsidir Dəclənin, demək.
Dəclədə yuyunur ulduzlar, ancaq
Bununçun olmuşdur üzləri parlaq.
Gah gümüş düzəldir suları haman,
Gah şüşə yaranır hübablarından.
Suları, sanki, bir gülaba bənzər,
Onunla rəf olur bütün dərdi-sər.

Suları onunçun yaradır hübab,
Ki dolsun hübabdan şüşəyə gülab,
Ey rəssam, sən ruhu görmək istəsən
Kəl, seyr et Dəclənin cəmalını sən!
Nə qədər küləklə kəflə oynaşdır,
O üzük-üzükdür, həm də qaş-qaşdır.
Yürür Məsiha tək o sərbəst, azad,
Rahib tək zəncirə düşüb çəkər dad.
Üstündən əsdikcə yel, suyu burur,
Gah yarpaq yaradır, gah düyün vurur
Külək mühəndislik edib əməldə,
Həndəsə düzəldir gümüş cədvəldə.
Külək bir mühəndis olmasaydı gər,
Üqlidis şəkilli olardı, məgər?
Dəcləyə baş əyir dünyada çaylar,
Gəlindən xuraman hərəkəti var.
Nazlı bir məşşatə əli xoş gündə
Min nəqşə yaratmış onun üzündə,
İstidən dad çəkib yanan ürəklər,
Dəclənin suyundan təskinlik dilər.
Kövsərə bərabər bu çay dərinidir,
Suyu çox içməli, təmiz, sərindir.
Dəclə bir axıcı, zəngin sərvətdir,
Onun sayəsində Bağdad cənnətdir.
Yerlər xəlifəsi, bax, budur Bağdad,
Çünki xəlifələr yurdudur Bağdad.

XƏLİFƏNİN TƏRİFİ

Hurilər səfini keçib, yetərsən
İsanın o yüksək məqamına sən.
Bunlar bir zahiri surətsə, ancaq,
Mənalər aləmi təkcə odur, bax!
Bunlar bir piyadə, o isə şahdır,
O bütün aləmə istinadgahdır.
Görüncə bu böyük şəni, cəlalı,
Gözünə görünər hüsnü cəmalı.
Qorxuram hüzura gələn zaman sən,
Yanasan üzünün hərarətindən.
Ona atmış olsan bir addım əgər,
Ulduz tək o günəş sənə nur verər.
O da Cəmşid kimi ədalətlidir,
O da günəş kimi hərarətlidir.
Üzüyü minlərcə Cəmşidə babdır,
Onun bir barmağı min afitabdır.
Onun kandarını öpər mələklər
Onun qapısında quldur fələklər.
Qoyar əmmaməsi tac üstünə tac,
O alar bu yerdən və göydən xərac.
Çiyində şanlı bir əbası vardır,
Qulaqda ənbiya nidası vardır.
Alını açıqdır, sözü ləzizdir,
Atının nalı da pakdır, təmizdir.
O qədər öpülmüş torpağı, bir bax,
Gövhərlə dolmuşdur önündə torpaq
Sultanlıq axtaran böyük adamlar,
Onun kandarından gəlib pay alar,

Nəqş olub yerində şahların üzü,
Torpağı muzeyə bənzəyir, düzü,
Önündə torpaqdır bütün sultanlar,
Fəxr edir torpağı öpməklə onlar.
Adı vurulmasa bir pula, inan,
Çıxmaz dinlə bağlı zərrəbxanadan,
Qızıl, daşımasa adını əgər,
Onun qızılığı bəs nəyə dəyər?
Adını daşıyan qızılsa, bişək,
Müştəri alınına olar bir bəzək...
Mehrilə qaranlıq gecələr aşkar,
Səpilər fələyə hesabsız dinar,
Diqqət et göyə, sən ulduzlara bax,
Xəlifə puludur bu qədər parlaq.
Hərfləri düzərkən allahın özü,
Yazmış hər birinə "Mötəsəm" sözü.
Xaqani ilhamı açıb şəhpəri,
İstədi mədh etsin Əbbasiləri,
Onlara düəçi bir quşdur, lakin
Şirvan qəfəsində olmuşdur sakin.
Bir gün xilas etsə onu asiman,
Uçaraq Bağdadda qurar aşiyan.

BAĞDADIN ABÜ HAVASI HAQQINDA

Bağdadın eşqilə qoca dünyada,

Əziz ömrümüzü vermişik bada.
Dirilik suyudur suyu, müxtəsər,
İçənə əbədi həyat bəxş edər.
İsa nəfəsidir havası, bilsən,
Ölünü dirildər yenə təzədən.
Burada fəzilət əhli, müttəsil,
Məşğuldur elmlə, hünər ilə bil.
Hər sözü onların min mənə saçır,
Hər lövhi bir anda min məktəb açar.
Hər məktəb səkkiz bağ kimidir, bişək,
Hər biri beyinin üç hücrəsi tək.
Hafizə, düşüncə və xəyal, həmən,
Doğmuşdur yəqin bil bu üç hücrədən.
Onların ədalət məhkəməsində,
Olmuşdur bu dünya bir kiçik bəndə.

KUFƏNİN TƏRİFİ

Bağdaddan sonra da sən Kufəyə get,
Kufəni səadət torpağı zənn et,
Kufəyə girərkən əvvəlcə, şəksiz,
Dörd arx görəcəksən orada təmiz.
Kufə əhalisi ədalət deyə,
Hörmətlə baxırlar Bağdad səmtinə.
Bir şəhər görərsən fazil adamlar,
Kamalla, lütfə orada yaşar.
Kufənin genişdir xeyli sahəsi,
Qurtarmaz buranı gəzsə də Məsih.

Yatıb Hud peyğəmbər burada rahat,
Nuh da bu şəhərdə etmiş iqamət.
Su, atəş içindən bu yer yüksəlir,
Məşriqə, Məğribə gözəllik verir.

KARVAN SƏSİNİN TƏRİFİ

Bir sal dəniz rəngli Bəthayə nəzər
Gəmi tək gör necə gedir dəvələr.
Kim görmüş dənizi belə daş kimi,
Kim görüb quruda yerisin gəmi?
Gör necə qatarla gedir karivan,
Səmada ay gəzir, sanki, durmadan.
Qulaq ver aramsız vuran zənglərə,
Yol boyu susmayan bu ahənglərə.
Ruh açır səhərin ilıq nəfəsi,
Quş dili oxuyur zənglərin səsi.
Bu səslər insanı gətirir cana,
Sonsuz ləzzət verir yolda insana.
"Fələk süfrəsinə buyur gəl demək,
Rizvandan mərhəbə, əhsən eşitmək.
Mizmarda çalınan Zəbur nəğməsi,
Minarədən gələn xoş azan səsi,
Xanəndə oxuyan həzin bir hava,
Müsəllə vaxtında edilən dua,
Yarın ləblərində uçan gülüşlər,
Gecələr alınan dadlı öpüşlər.
"Çox yaşa" deyərək gülən həriflər,

"Sabahın xeyr olsun" deyən zəriflər,
Aşıqın öskürüb yar çağırması,
Dostun zarafatla tək asqırması,
Camın təştə dəyib verdiyi səs də,
Kasa cingiltisi böyük məclisdə,
Hicran gecəsində xoruzun banı.
Səhər açılarkən sevda dastanı,
Bunların hamısı əla, gözəldir,
Lakin karvan səsi daha gözəldir.
Dəvənin zəngində ilahi səs var,
O deyir "gəl haqqı bu səsdə axtar".
Ay onun ən -kiçik saribanıdır,
Utarid çox köhnə nəğməxanıdır,
İpəkdən almışdır incəlik, düzü,
Cilovun toxumuş Nahid ulduzu,
Deyir, qəlbdən gələn odlu bir nəfəs:
Ey Məkkə vadisi, ey ilahi səs!

MƏKKƏNİN TƏRİFİ

Oradan Məkkəyə gedərsən, əlbət;
Görərsən Məkkədə xeyli kəramət.
Bu yer qoruyacaq səni hər zaman,
Can alan istidən və quraqlıqdan.
Əgər Məkkə olsa sənin məskənin,
Canın hər bələdan qurtarar sənin.
O iki sətrilə hər sirri açar,
Allahın adıyla yanaşı durar.

Bu adda saxlanır həqiqət tamam,
Bunu dərk eyləyər hər xasü əvam.
Qəlbi pak ustadlar düşməz o şəkkə,
Əvvəl allah deyər, sonra da Məkkə.
Bilirəm allahın sayəsində mən,
Məkkə uzaq qalar hər bir bələdən.
Məkkə Kəbə ilə bil sərəfrazdır,
Bununçun sahəsi toxunulmazdır.
Məkkə fələk isə şan-şərəfətdə,
Kəbə də qütbdür hər ləyaqətdə.
Kəbə yer tutmuşdur Məkkədə, sanki-
Cəzirə dənizdə olmuşdur sakin.
Bura bir məskəndir üns adamlara,
Bura bir pənahdır hər xaksara.
Burada bur inci tapmaqçın fələk
Başını aşağı salmış qəvvas tək,
Susuz mələklərə bu yer səqqadır,
Hər dərdə əlacə o mühəyyadır.
Məkkədir su verən cənnət hovzuna,
Göylərin qapısı açıqdır ona.
Məkkəni arzular kişi olanlar,
Uşaq oyuncaqla sevinib oynar,
Canını qurban ver ona sən də get.
Yeddilər başına dolan, dua et!

QARADAŞIN TƏRİFİ

Bilal tək dayanan qaradaşa bax,

Zahiri qarasa, batini parlaq.
O bir daş deyildir, qızıl misaldır.
Kəbənin üzündə o, qara xaldır.
O qara içində bir nur var gerçək,
Zülmətdə saxlanan abi-həyat tək.
Ya zülfün içində bir günəş üzdür,
Ya da ki, bəbəyi qara bir gözdür.
Hərfləri içində Quran sirri var.
Ya zülmət gecədə yağır bəyaz qar.
O bakir və qoca hindli-qaradaş,
Sirrini heç kəsə eyləməyir faş.
Xalq onun sirrinə vaqif olmadan.
Aquşə alaraq öpür hər zaman.
Vardır üç qardaşı onun yenə də,
İraq ölkəsində, Şamda, Yəməndə.
Anadan olarkən dörd qarındaşı,
Hər dördü xidmətdə durdu yanaşı.

ZƏMZƏM QUYUSUNUN TƏRİFİ

Gəzərkən ZəMZƏMƏ düşəcək gözün,
Hörmətlə bir yerə dönəcək üzün.
Bu yer kürəsində müqəddəs nə var,
Bu ülvi çeşmənin üstündə durar.
Kəhfin iti kimi abi-kösər də,
Susuzluq çəkərək düşəndə dərdə.
ZəMZƏM quyusuna gətirər aman,

Buradan dərдинə axtarar dərman.
Su çəkən zamanda iplər gərilmış,
Quyunun ağzını eyləmiş diş-diş.
Bir "mimdən" san, dişli bir "sin" qurmuşdur.
Ya da bir əlifdir halqa vurmuşdur.
Aləmə ruh verən bu tək quyudur,
Cana qüvvət verən onun suyudur.
Yorulmaz burada su çəkən insan,
İp qırıq olarsa, dol olsa şan-şan
Əl atıb fələyin doluna dərhal,
Aydın şüasilə bu quyuya sal!

QIZIL NAVDANIN

TƏRİFİ

Ürəyi odlanan susuzlarla sən,
O qızıl navdanın yanına gəlsən.
Görərsən dəryalar bütün cuş edir.
Gəlib bu navdandan təkülüb gedir.
Xəzər təhlükəsi, xəteri həmə, n,
Qorxar bu navdanın qətrələrindən.
Suya bir ehtiyac duyarkən fələk,
Bu qızıl navdandan diləyər kömək.

KƏBƏYƏ

Xaqani bu alçaq, çirkin məkandan,
Ey könül Kəbəsi, sənə atır can.
O da çoxdan çəkir iştiaqını,
Ki sənin müqəddəs rək torpağını,
Narınca döndərsin busəylə, gərək
Axıtsın göz yaşı nar danəsi tək.
Xidmətdə beş dəfə, hər səhər-axşam,
Gahi "dal", gah "əlif", gah da olsun "lam".
Nəğmələr oxurkən quşlar hər səhər,
Onun könül quşu tək səni istər,
Onun da duası budur hər zaman:
Ey allah evi, sən abad olasan!
Nə qədər bağlıdır sənə muradı,
Qulunun quludur onun da adı.
"Qulunun qulu" bil nə deməkdir bu?
Yəni qaradaşın olmuşam qulu.
Haqdan halqa almış onun qulağı,
Xaqani üzünə vurmuş bu dağı,
Bənövşə, lalə tək o da bağlıdır,
Qulağı halqalı, üzü dağlıdır.
Nə qədər səndədir bəşərin gözü,
Sənə sadıq quldur Xaqani özü.
Sayəndə əcəmi dildə danışan,
Bu qulun gör necə dil açmış rəvan!
Bu qulun bir gecə açıb dilini,
Açdı dodağından Rum qifilini.
Qəbul et yazdığı mədhini bir an,
Bu dərdli qulunu qovma qapından.
Sənin didarından almadıqca nur,

Gözləri işıqsız qalıb kor olur:
Bununçun ürəkdən əsəflənir ki,
Qalmışdır məhbəsdə bir Yusif kimi
Həsərət yaşlarıyla dolan o gözlər,
Su ilə dolu bir kuzəyə bənzər
Üzünə gül vurmuş qan damarları,
XƏT-XƏT cızılmışdır sanki rüxsarı.
Çox əzab çəkir o kədər əlindən,
Açılmır dodağı qəmlər əlindən.
Bu il istəyirdi gəlsin yanına,
Valideyn qayğısı düşdü canına.
Gördükdə dərd çəkir ata-ana həm,
Boğdu arzusunu qəlbində o dəm.
Valideyn sözünə baxdı o gündə,
Sanki ayağına vuruldu kündə.
Qəza ətəyinə böyük mıx çaldı,
Qədər də boynuna bir zəncir saldı.
Nə ayrılı bildi ata-anadan,
Nə də ki, səfərə tapdı bir imkan.
Qaldı torpaq kimi o hərəkətsiz,
Çirkaba düşərək -qaldı qüdrətsiz.
İndi göz yaşıyla yazır şerlər,
Mümkünmü o bir də eyləsin səfər?
Binövrən saxlayır bütün dünyanı,
Sənə tərif yazır şair Xaqani:
Çox bakir mənalar düzüb qələmi,
Səpir döşəməyə incilər kimi.
Hərçənd ki, görünür o biçarə tək,
Hərçənd ki, çırpılmışdır dünyaya ətək.

Əvvəlcə qələmə sarılan zaman,
Adınla başladı yeni bir dastan,
Onun piyadəsi mədhində sənin,
Qürurlu şahları mat qoyar yəqin.
O, qəm taxtasında oynarkən şahmat,
Qoyar yüz xəzinə sahibini mat.
Bu səkkiz mənzilli xanəsində bil,
Heç kəs dura bilməz ona müqabil.
Haqqın köməyilə bir topu edər
Səkkiz piyadəni yerlə bərabər.
Mahmud öz qəmini dağıtsın deyər.
Fil ilə mat verdi o, Ünsüriyə,
Bu köhnə taxtada indisə göz aç,
Zənn et Xaqanini birinci leylac.
Yaradır o haqqı sübut divanı,
Qasid tək göndərir badi-səbanı.
Səba bu töhfəmi sənə çatdırar,
Xaqani qalmasa, əsəri qalar.
Kömək et ona ey kərəm dərgahi,
Axı yetimlərin sənsən pənahi.
Yaxşı bil ki bunlar yenidir, aman.
Hifz eylə onu sən alovdan, sudan
Halal doğulmuşlar anadan onlar,
Qoyma ki, qalsınlar ürəkləri zar.
Saxla öz yanında oğullarını,
Coşqun ilhamının yadigarını.

PAXILLARI MƏZƏMMƏT VƏ BÖYÜK

ADAMLARI TƏRİF

Adam var ki, bilməz nədir qanacaq,
Fazil adamlara lağ edər ancaq.
Canı qızdırmalı, hərzəliyi çox,
Xalqa bədxahlıqdan başqa işi yox.
Çarx kimi daima başı hərlənir,
Üstürlab kimi o fitnə törədir,
Çalışar fələki məhv etsin, haman
Qəlbir tək boşluqdan ibarət olan,
Adamlar buğda tək düşüb qalmışlar,
Arzu quyusunun dibinə, naçar.
Yel kimi sayəsiz gəldi-gedərdir,
Kölgə tək cisimsiz canı hədərdir.
Qıvrımdır nanəcib dilbər saçı tək,
Hiyləgər dost kimi qururlar kələk.
Sehrlər düzəldən bu rüşvətخورlar,
Yalanı etmişlər hər işdə şüar.
Haram mal yeməkdir bütün işləri,
Doludur zəhərlə iti dişləri.
Əbədi dönmüşdür qəlblərində şam,
Başları bu şamı söndürmüş tamam.
Şeytan ətsəsindən doğmuşlar, əlbət,
Heç bir kəs bu fikrə eyləmək heyrət.
Çünki olsaydılar Adəm nəslindən,
İsayə bənzərdi üzləri, həməən
Düşmüşlər ardına şöhrətpərəstin,
Hər qanmaz eşşəyin, murdarın, pəstin.
Olsa da zahirdə adları Buzər,

İşdə Buləhəbdən daha da bədtər,
Zahirdə gözəlsə, çirkin batində,
Qıfil tək salmışlar cismimi bəndə.
Bu xərlər bənzəyər, sanki bəşərə,
Lakin yaramazlar bir xeyrə-şərə.
Bəzi qulaqlara pıçıldayaraq,
Dedilər aləmdə məhşər qopacaq.
Otuz ildən sonra baş verib bir sirr,
İyirmi bir bəla törəyəcəkdir.
Fəlakət qopacaq, bu dünya həmə
Alt, üst olacaqdır sudan, küləkdən,
Üfüqdə hərəkət edən ulduzlar,
Böyük bir qəzaya olacaq düçar.
Onlar səyyarələr içində tək-tək,
Dolaşib, üçbucaq təşkil edərək,
Tərəzi bürcündə birləşən zaman,
Böyük fəlakətə düşəcək cahan.
Bu bəla üz verən zamanlar bişək,
Şimal qütbünə çox zərbə dəyəcək.
Lakin məddah şair hərzə-hədyandan,
Dünyada qorxuya düşməz heç zaman.
Kimin sənin kimi bir arxası var,
Vecinə gəlməz heç, bu uydurmalar.
Xaqani inanmır bu yalanlara,
Gülür bu yalanı uyduranlara.
Çünkü sən özünsən külli-ixtiyar,
İstəsən, bəlalar bizlərdən qaçar.
Sənin bəndələrin çox olar onda,
Göydəki hesabsız ulduzlardan da.

Hifz olsun bələdan dövlətin, varın,
Bütün qurduqların, yaratdıqların.

MƏDİNƏNİN TƏRİFİ

Elə ki, Kəbənin sayəsində sən,
Baxıb camalına dincəldin, həmən
Oradan üz tutub Mədinəyə get!
Gedərək on günlük yol, ziyarət et!
Onun binövrəsi səddir cahana,
Bu şəhər ruh verər hər zaman cana.
Mədinə adını yazıb oxusan,
Ortada din sözü olacaq əyan.
Müsəlman ruzusu kimi edər tox,
Gəliri az olar, bərəkəti çox.
Xurma bağlarını əkmiş Cəbrail,
Suvarmış onları hər gün İsrafil.
Gülabda islanmış toxumları həm,
Cənnətdən gətirmiş həzrəti Adəm.
Sübhün əmuduna bənzər hər ağac,
Bulud tək bürünüb, görünər qiyqac.
Burada yetişən xurmanı fələk,
Səma təbəqinə qoymuşdur ay tək.

PEYĞƏMBƏRİN TƏRİFİ

Qüdsiyyət anası doğarkən yerdə,

Səndən artıq övlad doğmadı bir də.
Olmasın deyə bir başqa övladı,
Əbədi olaraq bətni bağladı.
Dünyanın şərəfli tarixi sənsən,
Başlanmış o sənin vilayətindən.
Yeddi min il altı gün içrə, əsla,
Belə bir xoş günü görməmiş dünya.
Sanasan, bu gündə qurulmuş cahan.
Bu mavi xoş fəza, geniş asiman.
Bu qübbə sənə bir çadırdır, ancaq,
Xaqani qapında bir zərrə torpaq.
Bir insan edərək Xaqanini sən,
Qaldırdın göylərə mərdliklə yerdən.
Fənilik bəndindən xilas olaraq,
Əbədi aləmdə qurdu təmtəraq.
Sənin tərifinə dil açdı haman,
Oldu söz mülkünə böyük hökəmrən.
Sənət meydanında o gündən bəri,
İlhamı yaradır söz gəlinləri.
Onları təbində geydirir dona,
Xaqani deyirlər onun adına.
Onların hər biri bakir gözəldir,
Sənət pərdəsində dürri-əzəldir.
Min dərdli ürəyə verirkən qüvvət,
O, səndən gözləyir lütfü mərhəmət.
Səninlə bitdisə əgər nübüvvət,
Bitdi Xaqaniylə şer və sənət.
Qalarsa dünyada yazdığı dastan,
Sənin tərifinlə dolar bu cahan.

İdrakım gətirdi qarına məni,
Taleyim üzümə açdı xəznəni.
Könlüm yaralıdır, özün al qisas,
Bu qəm dəryasından et məni xilas!
Zəmanə əlindən halım yamandır,
Dadıma sən yetiş mənim amandır,
Əritdi günahsız qəlbimi fələk,
Ey göylərin şahı, özün ol kömək!
Zalımlar zülmündən mən çəkirəm dad,
Ey adil, sən özün et mənə imdad!
Olmuşlar məndəki hünərə düşmən,
Köməyim sən olsan xof etməyəm mən.
Verirlər qəlbimə cəfa, əziyyət,
Sən qəbul eyləsən bitər bu möhnət.
Başıma əl çəksən, mənim nə dərdim,
Zəmanə əhlindən mən əl çəkərdim.
Eyləsən lütfünlə mənə bir kömək,
Nə insan qorxutmaz məni, nə fələk.
Əlinə kim Gavə dirəfşi alsa,
O, iki ilandan xof etməz əsla.
Bir müddət bir lögmə çörəkçin mən də
Dişimi sındırdım nakəs önündə.
Könlümü verdikdə sənə, nəhayət,
Dişlərim zərbədən qaldı səlamət,
Bəli, yaxşılardan yaxşısı sənsən,
Sənin tərifinlə yüksəlirəm mən.
Sənin iqbalınla düzəldi işim,
Nəhayət, göründü son ağıl dişim.
Töküldü təməkar dişlərim tamam,

Nə çörək axtardım, nə də ki taam.
Sevgin məni saldı haqqın rahinə,
Apardı qənaət barigahinə.
Səfalı bir bağda yaşardım azad,
Bu açıq alınla oldum qəlbi şad.
Həyatım bir müddət divlərlə soldu,
İyirmi iki il ömrüm puç oldu,
Elə ki, özümü qarına saldım,
O itən ömrümü geriye aldım,
Anladım səhvimi, oldum pəşiman.
Rədd etdim o keçən mənliliyi, inan,
Sənin qarındadır əbədi dövlət,
Başqa qarılardan çəkməyəm minnət.
Qarından çatarkən mənim niyazım,
Başqa qarıları döymək nə lazım?!
Adam da duzlaqda duz axtararmı?
Deryada balığı axtaran varmı?
Günəş heç Məqribdən çıxarmı səhər?
Ya da ay Məşriqdən çıxarmı mægər?
Cənubdan bir xeyir gözləyən insan,
Məhrumdur yəqin ki, sağlam ağıldan.
Bir yer var orada xəttər mahaldır,
Süheylin yeridir o yer - şimaldır.

* * *

Qədir bilməzlərdən çox zərbə aldım.
Məğrur adamların əlində qaldım,

Onlar bir sürü tək şüursuzdular,
Cəhalət yurdunda qalan fitnəkar,
Gördüm ki, ehtiyac boğur ölkəni.
Təməi tərک edib, mən tutdum səni,
Sığındım ədalət asitanına,
Bu düzlük yurduna, haqq məkanına.
Çöllərin əl çəkdim gözəlliyindən,
Gəldim əzəmətli bu ölkəyə mən.
Mənə məclislərdə edildi hörmət,
Bir çox qəbilələr verdi ziyafət.
Qurtardım təməin ab-havasından,
Nəfsin də qəhətlik və bəlasından.
Qapına mən qaçdım olasan pənah,
Yenə bu qapıdır bir istinadgah.
Uşaq da nə qədər qaçsa, bu, yəqin,
Qaçar qucağına sonra dayənin.
Mən yenə ümidlə qapına gəldim,
Torpağa üz qoyub yaxşı dincəldim.

* * *

Sirlər yuvasından uçan bir quşam,
Səslə, qəfəsinə gəlib qonmuşam.
Öyrəşib bu ali xislətinə mən.
Sənin qəfəsinə eylədim məskən.
Hər yerə uçsam da mən birnəfəsə.
Yenə qayıdaram bu xoş qəfəsə.
Deyiləm yırtıcı, vəhşi qırğı tək,

Ki, sinə yırtaraq, çıxaram ürək.
Kəklik arxasınca qarğa tək, səfil,
Gəzmərəm bir tömə arxasınca bil.
Yaramaz sağsağan kimi də bir an,
Əncir axtarmaram hər xam ağacdən.
Yaxşıdır göyərçin balası kimi,
Anamın ağzından alım ruzimi.
Tuti tək demərəm özgə qəmindən,
Bubbu tək sirləri axtarmaram mən.
Sar kimi olsam da, yazıq milçəklər,
İnciməz əlimdən bir zərrə qədər,
Nəğmə oxusam da şeyda bülbül tək,
Arəşdən ummadım bir gilə gərmək.
Bayquş tək xərəbə olar məskənim,
Ta gözüm nakəsi görməsin mənim.
Bir tavus yarandım haqqın bağında,
Simurğəm mən dinin o Qaf dağında
Ey behişt ağası, sənin süfrəndən,
Hüma quşu kimi sümük yedim mən,
Sənin kəramətin göstərib təsir,
O sümük tənimdə oldu təbaşir,
Daha mən çörəkçin ağız açmaram,
Əlindən alıram yemi sübhü şam.
Zahiri görüşü sevmirəm, əsla.
Ürəyim axtarır batini mənə.
Belə ülviyyəti sevən ürəklər,
Təb ilə yaradar misilsiz kövhər.
Fəqirlik cəlalı olan hər adam,
Mənə penir, sirkə vermədə müdam.

MƏNİM də İLHAMIM penir sirkədən,
Süd ilə şərabi yaradar, hƏMƏN.
Qaydadır, şərabdən sirkə alınar,
Məlumdur suddən də penir yaranar,
Təbimsə yaradıb möcüz, inqilab,
Penirdən süd verir, sirkədən şərab.
Kamiran adamlar kimi, heç zaman,
Nə şərab içməRƏM, nə də qızıl qan.
Mən qardaş qanına susamadım, bil,
Beş hissım bunlara müvafiq deyil.
Babam Adəm kimi etdikdə günah,
Əncir yarpağına aparram pənah.
Lakin təkəbbürlü adamla bir an,
İçməRƏM atəşi üzüm suyundan.
Üzümün qızına vermişəm talaq,
Dinin gəlinilə evlənmişəm, bax.
Öyrətdi bu işi mənə şəriət,
DönməRƏM bu yoldan heç zaman, əlbət.

* * *

Qureyşin üzümü evlənsə əgər,
O, məcus oğluna gedərmi məgər?!
Keçmişdir o günlər, çörək üzündən,
İkidilli oldum bilə-bilə mən.
İndi, qılınc kimi kəskin dilim var,
Qılınc sıyrılanda kəsərli olar.
Əvvəllər dilim bir dəmir kimiydi,

Cəlalin yağladı dəmiri, indi
Səndəki iqbalın sayəsində bir.
Yağ seli axıdır məndəki dəmir.
Vallah, axtarsan da yeddi iqlimdən
Yaxşı yağ düzəldən olmaz dilimdən,
Yeddi qat fələkdə o yeddi çıraq,
Nurlanır, dilimdən qida alaraq.
İlhamım yalanla xarab olmuşdu,
O, civə rəngində sərab olmuşdu.
İndi, hər sözümdə bir həqiqət var,
O, güzgü, məhək tək olmuşdur meyar
Daha, məddahlıqda olmaram bədnam,
Göstərməz doğrunu əyri, bu aynam.
Bir neçə aslanın sözüylə dünya,
Ağzımı atəşlə doldurdusa da.
Ağzım xilas olsun, deyə atəşdən,
Yeddi su torpaqla yudum onu mən.
Sənin mədhin ilə, ey böyük sərvər,
Budur ağzım səpir mirvari, gövhər.
O açıq və bağlı qapıda aşkar,
Deyil otuz iki, otuz min dürr var.
Əvvəllər şahları mədh etdiyimçin,
Dilim bulanmışdı çirkaba bütün.
Paka çıxarmaqçın natəmizlikdən,
Yuyuram ağzımı göz yaşımıla mən.
And olsun, Adəmin səkkiz bağına,
Yəni cəmalının şən növrəğine.
And olsun ruh verən o saf kövsərə.
Yəni o, səndəki, bakir sözlərə.

And olsun, atəşli dərin dəryaya,
Yəni hərarətli qəlbinə, mövla!
Xaqani bir də söz yaratsa, inan,
Səndən başqasını eyləməz ünvan.
Başqa bir adama pərəstiş etsəm,
Onda insan deyil, bir vəhşi divəm.
Məni qəbul etsən nökrəliyə sən,
Neylərəm şahları, əmirləri mən,
Zəmanə əhlindən nə ummaq olar?
Mən ki, öz kölgəmdən qorxuram aşkar.
Qəlbimdə, daima, danışırım mən,
Qorxuram ki, olam özümə düşmən.
Canım zümrüd kimi sovrulur yelə,
Qorxuram şahların lütfündən, belə,
Şirvanın ağzından çəkirəm bəla,
Onunçun dilimi açmıram daha.
Yalın qılınlardan tökülür əcəl,
Vurmaram kəndəna yarpağına əl.
Küləkli, tufanlı dənizdəyəm mən,
Qorxuram gah yeldən, gah da gəmidən.

* * *

Mənə mənhus deyir bu Şirvan əhli,
Nə deyim, həqq sözdür, doğrudur, bəli.
Deyirlər Xaqani olsaydı sadıq,
Bizə meyl edərdi daha da artıq.
At kimi çəkərdi yüklərimizi,

Arı tək gəzərdi çəmənimizi.
Xalqın söhbətindən qaçmazdı bir an.
Dönməzdi Xaqani şahdan, xaqandan.
Arardı o, məzə, qırmızı şərab,
Nəğmələr söylərdi ona tar, rübab.
O da əyanlara edərdi xidmət,
Edərdi babalar yoluna hörmət.
Lakin mən sevirəm dini, ayini,
Mənhusdur kim inkar edərsə dini,
Mənhus adlansa da adı Keyvanın,
Zöhrədən kəm deyil şəni, inanın.
Bayquşda olarsa dinə sədaqət,
Dinsiz bir xoruzdan yaxşıdır, əlbət,

MUSİL VƏ ŞAMIN TƏSVİRİ

Ey vəsli, hicranı tərک edib gedən,
Babilə, Məşhədə hərdəm meyl edən.
Babilin havası və torpağından,
Hasilin qızdırma oldusa, inan.
Əlacın Şamdadır, durma, ora get
Şamın torpağını dərdə dərman et!
Yüz min il dövr edən bu sonsuz səfər,
Sənə verdi ancaq tükənməz zərər.
Tərк et bu iki mıx, yeddi pərdəni,
Yoxsa, qütbü fələk tərк edər səni.
Hörmətlə gəl yetiş Musilə, Şama,
Qütbdür, fələkdir bu yer islama.

Bu elə qütbdür, yox bir zərəri,
Bu elə fələkdir, yox şurü şəri.
Bu sonsuz fələkdir iki dünyaya,
Qütb isə köməkdir iki dünyaya.
Bəsdir, sən nə qədər söylənəcəksən,
Buqələmunşifət şamu səhərdən,
Baş əymək başqa bir yerə haramdır,
Səhərin, axşamın cəlalı Şamdır.
Şamın üç hərfiylə hər iki aləm,
Yaranıb olmuşdur sabit və möhkəm.
Bir bax ki, başında "şin" tutmuş qərar,
Ortada "əlif"dir, sonunda "mim" var.
Zəncilər şahı tək, bəzənib durar,
Ayaqda xalxalı, başda tacı var.
Əlifi ortada bir mayak kimi,
Qaldırmış göylərə bir dayaq kimi.
Bir işıq yayılır hər səhər erkən,
Şamın şin tacının dəndənsindən.
Yerin xoşbəxt oğlu müqəddəs Şamdır,
Dinin anasına bir ehtişamdır.
Samın qulluğunda olmaqçın nökrə,
Göylər kəhkəşandan bağlamış kəmə.
Kəhkəşan yolunda bu doqquz fələk,
Qoymuş xoңçasına ayı danə tək.
Ayı başaq üstə danə edərkən,
Almış oraq, sünbül Şam xərmənindən.
Doğrudur, Misir də gözəl məkandır,
Lakin Şam önündə o bir samandır.
Cənnətdən atılan o saman ki, var,

Cismə qüvvət verməz, cana tor qurar.
Dara orağından düşüb o saman,
Orağı odludur çaxmaq daşından.
Dinin gözlərinə batdı o oraq,
Dinin gözlərindən qanlar axdı, bax.
Günəş də vuruşur Misirlilərlə,
O da nizəsini almışdır ələ.
Misrin öz adında bir şikəstlik var,
Şamdan oğurlamış bir hərfi, aşkar.
Şamın ayağını alaraq, haman,
Başına qoymuşdur, heç utanmadan.
Şamın dəftərində bax Misrin adı,
Pozuq bir hərf kimi heç oxunmadı.
Hər iki aləmdən Şamda nişan var,
Rəvamı, Misr ilə olsun həmqətar?
Pərdəylə örtülmüş Misrin üz-gözü
Çıxmış xatirədən büsbütün özü.
Onun surətinə düşən bu ləkə,
Yaratmış hər zaman dinə təhlükə.
Misrə nöqtə qoysan, tez müzür olar.
Görün, bir nöqtədə nə sirrlər var.
Şamsa mələklərə möhkəm pənahdır,
Düz yol yolçusuna bir qibləgahdır.
Buradan dərs almış nəbilər tamam,
Pak ruhə şirədir, qüvvətdir bu Şam.

MUSİLİ TƏRİF VƏ İRAQ BAŞÇISI CƏMALƏDDİNƏ SİTAYIŞ

Şam, ağıl mülkünün ağasıdır, bil,
Balası dünyalar fəth edən Musil.
Musil nicat verən pak bir hərəmdir,
O, həyat bəxş edən bağı-İrəmdir.
Hamı bu hərəmə baş əyir, müdam,
Kainat bu sədrə edir ehtiram,
Dünyaya hökm edir onun qüdrəti,
Vardır bu sədrdə mələk xisləti.
Bəlkə də səmadır onun xəyalı,
Bəlkə Sədrə özü onun nihalı.
Musil bir səmayi-mülki-heyvətdir,
Sahibin tikdiyi bir imarətdir.
Musilə sən söylə üçüncü aləm,
Sahibi adlandır ikinci Adəm.
Qırx gündə düzəlmiş onun heykəli.
Ona da dəymişdir allahın əli.
Alınmış torpağı, suyu həvəsdən,
Canlanmış o da bir, qüdsi nəfəsdən.
Cəmal da ikinci Adəmdir bu gün.
Xəlifə yaranmış dünyaya bütün.
Hər an mələklərə gəlir bu xəbər:
İkinci Adəmə səcdə etsinlər.
Musilin torpağı dördüncü səma,
Bu göydə mövcuddur günəş və İsa.
Kərəmin günəşi qalxmış təxt üstə.
Bəxtin azançısı deyir gur səslə:
Ey səhər gözləyən insanlar, qalxın,
Budur, əbədiyyət sübhünə baxın!

Səhərin hüsnünə veriniz salam,
Ona səcdə edib, edin ehtiram
Bax, kərəm günəşi açaraq şəhpər,
Şamın məşriqindən doğur hər səhər.
Onun doğduğu yer olduqca bu Şam,
Şamın səhərində doğar ehtişam,
Fələyin günəşi söz verdi dərhal,
Ki, Şamın şərqindən göstərsin cəmal.
Çünki Şam mülküdür namü ehsanın,
Alır rəvnəqini bil Xorasanın.
İraqın başçısı o Şam sahibi,
İslam ölkəsinin tamam sahibi.
Cəmal, bil, Cəmşidi kölgədə qoyar,
Cəbrayıl qanadı ona sayədar.
O zərrin tacıdır tacidarların,
Şahıdır dünyada hökmdarların.
Qətidir hər hökmü, rəyi, fərmanı,
Həşmət sarayıdır onun məkanı.
Kainat ki, sonsuz böyük hicabdır,
Onun əllərindən düşən hübabdır.
Günəş ki, məşəl tək göyləri gəzər
Himməti önündə xəyalə bənzər.
Əli möcüzələr göstərən dəmdə,
Cam da heyran qalar bu sehrə Cəm də,
Cəm necə onunla yarışa bilir?
Ki onun əlləri dünya göstərir.
Cəmşidin camında görünən cahan,
Onun öz əlində görünər hər an,
Altmış ilə birə fərq qoymayan da,

Bilir ki, cam heçdir əl olmayanda.
Ağla qüvvət olar hər zamanda əl,
Cam isə ağla törədir əngəl.
Bir ürək qanı ki, camla yaranar,
Belə ürək qanı nə işə yarar?
Zahirdə özünü şən göstərir cam,
Lakin de, heç püxtə olarmı bir xam?!
Cam özü bələdir xalqa, xilqətə,
Onunçun düşmüşdür özü illətə,
Gərəkdir ki, səma, xurşidi-aləm,
Camalın əlinə qoysun cami-Cəm.
Cəmşid bir nökerdir Cəmaləddinə,
O bir iftixardır Cəmşid nəslinə.

* * *

Əgər qonaq olsan Cəmalə bir an,
İtmiş həyatını geri alarsan.
Onun sayəsindən ilham alaraq,
Səlamət yaşar od, su, hava, torpaq.
Ey günəş parçası, bir qalx yerindən,
Get, yaşa Cəmalın sayəsində sən!
Ulduza nur verən günəşdir Cəmal,
Get, günəş olmaqçın sən ondan dərs al!
Hazır ol nə desə dərk eylə sən də,
Sonra da təkrar et öz hafizəndə.
Alaraq göstəriş o sərkərdədən,
Mədinə şəhrinə qoşun çəkərsən,

Əgər sən çıxmasan onun sözündən,
Məkkəni salarsan razı özündən.
Qəribə deyilmi Məkkə də ona,
Kəbəylə birlikdə eyləyir dua.
Ona Nizamül-mülk ad qoydu zaman.
Sonra dediyindən oldu peşiman,
Ona şahın özü olarkən qulam,
Bir də yaraşarmı deyilsin Nizam?
Onun əl suyundan, ayaq tozundan,
Təcrübə etməkçin toplayıb yığsan,
Bunlardan bir allah, cahan içində,
Yüz Nizam yaradar bir an içində.
Xəlil tək bütləri sındırıb atdı,
Dində açıq gözlə Kəbə yaratdı.
Bununçun dünyanı düzəldənlər, bil,
Ona ad verdilər ikinci Xəlil.
Sarı rəng qələmi alov tək yanır,
Özü də atəşlə, bax, qidalanır.
Bədəncə Misirli, dəridə Yəmən,
Paltarı Çindəndir, papağı hinddən.
Möhtac ölkələrə ruzi payladı.
Misirli Yusif tək məşhurdur adı.
Mədəsi İsa tək, vücudu Yəhya,
Özü sə heç oruc tutmayıb əsla.
Surəti sarıdır, məzacı xəstə,
Başı yaxşı durur bədəni üstə.
Qocadır, uşaq tək, o zəif haldır,
Bununçun orucu yemək halaldır.
Hicrətdən beş yüz il keçən müddətdə,

İslamı saxladın məvazinətdə.
Sənin gövhərini bu çərxi-fələk,
Dörd gövhər başına tac qoydu, bişək.
Yetimlər saxladın Simurğ kimi, sən,
Dənizdə inci də çıxmaz əlindən.
Layiqdir Kəbənin xələti sənə,
Bağlıdır xilafət şöhrəti sənə.
Sənin tədbirində böyük hikmət var,
Tutub Abbasilər sayəndə qərar.
Bununçun istərlər Xəzəridən bac.
İstərlər Rum, Xəllux, hindlidən xərac.
Qeysər də keçərək Rum yollarından,
Məkkə qapısında olar pasiban.
Bu gün dünyaları fəht edən rumlu,
Olacaq qapının damğalı qulu.
Süleyman tikdirən zamanda bina.
Ona əcinnələr oldular bənnə.
Sən isə imarət tikdirən zaman,
Mələklər oldular ona daşqoyan.
Günəşin oduyla birləşən kövsər,
Dağlarda aramsız əhəng düzəldər,
Qafdan gətirilmiş daşları, həməh.
Bürcləri tikilmiş sitarələrdən,
Qiyməti üstündür belə bürclərin,
İskəndər tikdirən bürclərdən, yəqin.
Saxlanır burada gənc içində gənc,
Sən də mərkəzində bir şahi-şətrənc.
Bu şəhrə qoyarsaq ədalətlə ad,
Deyərik, yəqin ki, Ədalətabad.

Ona döşəmədir bu doqquz fələk,
Odur səkkizinci asıman, demək.
Demişlər hər zaman alicənablar:
Şəhərlər bu yerlə edər iftixar.
Ey Keyvan şərəfli, Səmak cəlallı,
Ey Rizvan sifətli, Behişt cəlallı.
Vəsfində bu ağıl qalmışdır heyran,
Daha söz qalmadı ki, edim bəyan.
Sözlərin qüdrəti mədhinə çatmaz,
İdrak bundan artıq məna yaratmaz.
Bu həddən yuxarı yol tapmaz xəyal,
Mədhini bundan çox deməkdir məhal.
Qalan sözlərimi, şükrümü, hökmən,
Kitabın sonunda deyəcəyəm mən.

ÖZÜ HAQQINDA

Sənətkarlıq nədir? Bilmək istəsən,
Gəl məndən sən onun sirrini öyrən!
Kamal mayasında bir zərrə idim,
Ağımla günəşə dönüb, yüksəldim,
İndi söz günəşi aləmdə mənəm,
Şairlərdən üç qat ucadır rütbəm.
Bir işıq almaqçın məndən pay kimi,
Dövrəmdə gəzirlər onlar ay kimi.
Mənsiz bir heçdirlər parlasalar da,
Ardımca sürünər onlar dünyada.
Gecə solğun işıq saçsa da qəmər,

Güneş doğan kimi gözlərdən itər.

BABASI HAQQINDA

Sənətcə toxucu olmuşdur babam,
Onun sənətindən almışam ilham.
Gecələr səmayə baxılsa əgər,
Pambıq tarlası tək görünər göylər.
Mənim o pambıqdan olar ipliyim,
Onunla toxunar canım, iliyim,
Can evində əzəl şagirdi durar,
İplik əyirərək, arqaclar qurar.
Vəta, Adəm, Xızr və Musa üçün,
Məna naxışları vuraram hər gün.
Əgər istəsələr ləbbadə, dəstər,
Ruhdan toxuyaraq, verrəm yadigar.
Əgər mən bir paltar düzəltmə dindən,
Tikərəm şübhəsiz onu Yasindən.
Dərin fəzalarda gəzən yolçular,
Tikərlər həmişə bəzəkli paltar.
Fikrimin odundan, ilham suyundan,
Mən də toxuyuram naxışlı dastan.
Bir möcüz göstərib mənalı sözdən,
Sudan, oddan paltar toxuyuram mən.
Layıqdır şerimi göylərdə gərçək
Üç bacı bağlasın başına ləçək.
İncəlik yaratmaq istəsəm əgər,
Bir aləm düzəltmək əlimdən gələr.

Mələklər başına mən qoyaram tac.
Eylərəm İsanın dərdinə əlac.
Özüm tor quraram ipəkqurdu tək,
Örmüçək kimiyəm, daima işlək,
Ancaq onun kimi al qan içməyəm,
Barama qurdu tək halal işləyəm.
Barama qurdu söz toxusa əgər,
Özünü ancaq o, mənə bənzədər.
Örümçək toxuyar naxışlı paltar.
Lakin o paltarı bir tikan yırtar.
Etsə də barama qurdu qənaət,
Gözəllər içində qazanar hörmət.
Barama qurduyam, örmüçək deyil,
Mən halal nemətlə yaşayıram, bil!
Gözəl gəlin kimi barama qurdu,
Özünə inəkdən bir çadır qurdu.
Hər kəsin ki, belə gözü, qaşığı var,
Pərdədə yaşamaq ona yaraşar.
Mənəm, bax, bu günün əziz insanı,
Mənəm söz toxuyan şair Xaqani;
Bir guşə içində yaradıb hikmət,
Edirəm bir neçə sufiylə söhbət.
Xasların məclisi bəzənsin - deyə
Sözdən fərş toxuyub etdim hədiyyə.

ATASI NƏCCAR ƏLİNİN HAQQINDA

Atam nəccar idi, dərs alıb ondan
Oldum zəmanədə ustad sözyonan,
Sözün matqabilə çalışaraq, mən,
Kaman düzəldərəm qövsi-qüzəhdən.
Ağıl kəməndini atarsam, inan,
Ayı bir top kimi tutaram, haman,
İlham tişəsini işlətsəm əgər,
Yüz tayfa qarşımda qəddini əyər.
Rəndəmdən çıxaraq, tökülən yonqar,
Hurinin üzündə bir telə oxşar.
Musa ağacıdır ağacım tamam,
Tuba budağından düzəlib taxtam.
Ağlımın davatı o ağacdandır,
O taxta mənimçin bir təxti-candır.
Hürmüs haradadır, hanı o alim?
Gəlsin ki, təxtini özüm düzəldim.
Nuh hanı ki, ona verim yadigar,
Bu memar təbimdən səttarə, pərgar.
Nə qədər məskənim bu xoş məkandır.
O Şərvan deyildir, bir xeyrəvandır.
Təsdiq etməsə də bir neçə naşı,
Xaqanilə bitmiş söz yonmaq işi.

ANASI HAQQINDA

Bir aşpaz qızıydı sevimli anam,
Onunçun hər kəsi mən doydururam.
Hikmət xəzinəsi məskəndir mənə,

Onunçun getmərəm bir əncümənə.
Xurma ağacının çölü xoş olur,
Nemət mətbəxi tək içi doludur.
Mətbəxdə bir xörək hazır edərkən,
Yuyuram oranı min su ilə mən.
Boş durmaz mətbəxdə qazanım əbəs,
Sınıq görməmişdir kasamı bir kəs.
Yuyarkən mətbəxi adlı-sanlılar,
Daima əlləri bal, yağda olar.
Beyin qazanımda bişəndə hisslər,
Doyar xörəyimlə böyük məclislər.
Günəş də can atıb dolanır hər gün.
Mənim mətbəximdən iy çəkmək üçün.
Mənim mətbəximdən çıxarkən tüstü,
Göylər də ənbərlə dolar əlüstü.
O Məryəm sifətli gözəllər ki, var,
Mənim xörəyimlə açarlar iftar.
Mədhlər söyləyən təbim dəryadır,
Zaman süfrəsində sözüm halvadır.
Şerimi sariban eşidən zaman,
Ona zəfəranlı aş deyər, haman.
Yağlı sözlərimlə dünya dolan tək,
Onunla yağlandı bu mavi fələk.
Çoxdandır ki, kasa gəzdirən dövran,
Pay alır şerimdən və ilhamımdan.
Bu alçaq zəmanə hər axşam, səhər,
Məndən loğma alıb, qana döndərər.
İlhamım nemətli süfrə açarkən,
Aş axar süfrəmin hər tərəfindən.

Bu aş ülvyyətin ruhudur, yeksər,
O, ruhə mətanət, təravət verər.
Sözümün şəhdidir o şirin şərab,
Süfilər içərsə taparlar savab.
Xasların qəlbini sözlərim açar,
Hər beytin şam kimi yanıb nur saçar.
Həyatın süfrəsi bol olsun - deyə,
Mən təzə yeməklər etdim hədiyyə.
Xörəyim dostlara şirin şəkərdir.
Lakin, paxıllara acı zəhərdir.

ƏMİSİ HAQQINDA

Mən təbib əmimdən almışam ilham,
Yeddi söz mülkünün bir Bokratıyam,
Ağlım pay almışdır min bir dənizdən,
Tanışam hər otla Qaf dağında mən.
Bil, Ava dağının Musası mənəm,
İndi, bu aləmin İsaı mənəm.
Onunçun məskənim olmuş asıman,
Dördüncü göy olub mənə bu Şirvan.
Cənnətdə nə meyvə yemişsə Adəm,
Tumunu təbimdə əkmışdir möhkəm.
Qəlbim Hindistandır, ilhamım Çindir,
Nadir dərmanlarım bunlardan gəlir.
O şadlıq gətirən məcunla, hər an,
Sözlərim olmuşdur hər dərdə dərman.
Nə vaxt təzələsəm şirin sözləri,

Paxıl adamların çıxar gözləri.
Kim belə bir dərman hazırlasa, bil.
Ona can evində verirlər mənzil.
Sözüm şəfa verər dərddi canlara,
Lakin taun olar o, düşmənlərə.
Mən haqq yolçusuna yol göstərənəm.
Düşmənin canına qızdırma mənəm.
Mənim nəfəsimin möcüzəsindən,
Yüz min qızdırmalı sağalar, həmə.
İçdikcə Şirvanlı söz şərbətimi,
Qaynar damarında qan bulaq kimi.
Dərman qayıрмаğı, sanki peyğəmbər,
Eyləmiş əzəldən mənə müyəssər,
Zatı şərəfətli, özü kərəmkar,
Əlləri dünyaya xəzinə paylar.
Onun əl suyundan yarandı Kövsər,
Rəf-rəf dükanının rəfinə bənzər,
Verər dərmanları ölüyə həyat,
O, İsadən yüksək durur neçə qat.
Mənim düşmənimə o edər lənət,
Belə dosta olsun yüz kərrə rəhmət.
Nətamam yaranmış bir neçə cahil,
Belə söhbətlərdən olmuşlar qafil.
Qarıkon kimidir acı sözləri,
Acı tərbəd kimi, boşdur özləri.
Tərbəd tək içləri zəhri-hələhil.
Olmuşlar biliyə məzhəbə qatıl,

ÖZ VƏZİYYƏTİNDƏN ŞİKAYƏT

İndi də halımdan, qoy, gileylənim,
Gör, necə olmuşdur əhvalım mənim:
Bəla dənizinə düşdüyüm gündən,
Sədəf tək əlsizəm, ayaqsızam mən.
Mirvari tapmaqçın amansız fələk,
Doğrayır sinəmi, hər an, sədəf tək.
Gümüş tək əridir, gah, bədənim,
Gah da qəmlə əzir bir civə kimi.
Məni titə gördü zamanın gözü,
Soldu, çopurlaşdı bəxtimin üzü.
Dərdir o titə belə dövrənin,
Çopurluq şərridir bizim Şərvanın.
Olsam da mən dünya görmüş qaraquş,
Zəmanə qol-qanad məndə qoymamış.
Çıxır boğazımdan, hey, ahü fəğan,
Paxıllar əlindən çəkirəm aman.
Mən işlək öküzəm, meydan isə dar,
Hər işdə sayırlar məni günahkar.
Zəmanə boynuma bağlayıb kəmənd,
Cismimi etmişdir bu meydana bənd,
Amansız fələk də məni hər saat,
Bir işlək öküz tək qoymayır rahat.
Ürəyim bağlayır günbəgün qubar,
İşimin nə sonu, nə əvvəli var.
Arzu varsa da, ona yol yoxdur,
Murada çatmağa manə çoxdur.
Göz yaşım rəngdə zərişgə döndü,

Batan günəş kimi surətim söndü.
Gördükdə ürəyim od tutub yanır,
Zərişgin qəlbi də tez alovlanır.
İşim baş tutmayı, ürəyim sınıq,
Məzuram boğarsa məni hiçqırıq.
Fıtıl nazik olsa, tükənərsə yağ,
Titrək işıq saçar ətrafa çıraq.
Mənsur dövrü kimi, gör necə işdir,
Mənim bir günüm də xoş keçməmişdir.
Bir təqvim ilində olan kimi bəxt,
Bir gün artırmadı ömrümə heç vaxt.
Elə ki, qurtarır təqvim məhv olur.
Deməli, varlığı qurtarır, solur.
Onunla bir daha hesab edilməz,
Ondan heç kəs tarix öyrənə bilməz.
Onu yox edərsək dönər xəyala,
Onunla oturub baxmazlar fala.
O ya vərəq-vərəq verilər yelə,
Ya kitabxanadan atılar çölə.
Ya silib atarlar əlin kirini,
Küçəyə səpərlər vərəqlərini,
Əzəl sayılsa da lazım, mötəbər,
Sonra bir gərəksiz şeyə çevrilər.
And olsun allaha, dövrün əlindən,
O vaxtı qurtarmış təqvim mənəm, mən.
Heç vəfa görmədim bir həmdəməmdə,
Görmək nə, heç onu eşitmədim də.
Yusif qardaşlardan çəkdi min əzab,
Mən ondan daha çox çəkdim iztirab.

Könül dərđ əlindən düşdü tələşə,
Oxşaram bir küncə atılan daşə.
Mən baxa bilmirəm öz ailəmə,
Dərđimdən od düşür bütün aləmə.
Mən mənə yaradan tutiyəm, əfsus!
Şərvan qəfəsində olmuşam məhbus.
Qəza yer üzündən sildi adımı,
Kəsdi dimdiyimi, qol-qanadımı.
Çıxardı səadət Hindistanından,
Qovladı əməlin gülüstanından.
O mənə şəkər yox, zəhər yedirdi,
Nəhəngin ağzından mənə su verdi.
Mən, ölüb qurtaran tuti kimi, ah,
Nəhayət, ölümə gətirdim pənah,
Zəmanə xalqının əlindən artıq,
Susmuşam, olsam da bir gözəl natiq.
Mən işin sonunu bildiyim üçün,
Nitqin ayəsini pozdum büsbütün.
Məryəmi töhmətə tutarkən ol qovm,
Oxudu o: "fələn ükəlliməl-yovm".
Neyləyim, başımdan qorxaraq, mən də,
Dilimi ağzımda saldım kəməndə.
Kədisə dilimi izlət xəncəri,
Dil tovhid deməkdən durmadı geri.
Qılınca oxşasa yaxşı olar dil,
İş görsün, hər zaman, quru söz deyil.
Şamaxı, bu gözəl bu geniş diyar,
Nə üçün bəs gəlir ürəyimə dar?
Ah, mənə Şamaxı bir zindan oldu,

Hər tüküm canıma nigəhban oldu.
Yanıma, nəinki növi-bəşəri,
Hətta, küləyi də qoymazlar bəri.
Yolda mən bir addım atarsam, hərgah,
Ya da ki, ürəkdən çəksəm odlu ah,
Bir düyün vurub, tez, düşmən o aha,
Durmadan aparıb çuğullar şaha.

ATASININ TƏRİFİ

Атам, аләм билір нәццар Әлидир,
Onun səxavəti elə bəllidir.
O məni böyüdüb, vermişdir çörək,
Mədh edəm mən onu qələmlə, gərək.
Sənətdə Azərdi, söhbətdə İsa,
Tabut qayırdı o, Xəlilasa,
Onun qayırdığı tabutlar, yəqin,
Qoyulur qəbrinə musəvilərin.
O da bir Əliydi adda, ehsanda,
Mən isə Qənbərdim hazır fərmanda,
Azad bəsləyirdi dünyada məni,
Can-başla sevərdim bu ailəni.
Girərdi qəlbimə o şəfqətilə,
Qəlbim qızınardı məhəbbətilə.
Dünyada səhv edib, dadsaydım əgər,
Canları məhv edən acı bir zəhər.
Sataraq, ən əziz hər nəyi vardı,
O, zəhri məhv edən dərman alardı.

O, can sərif edərdi hər istəyimə.
Quş südü düşsəydi gər ürəyimə,
Hansı yolla olsa tapardı, inan!
O mənə canını edərdi qurban,
Bəslədi, can quşum pərvaza gəldi,
Atamın dənini yeyib yüksəldi.
O, bir sultan kimi fərman verərkən,
Quş kimi hazırđım qulluğunda mən.

ANASININ TƏRİFİ

Anamın zəhməti olmasaydı, bil,
Dünyada bir işə olmazdım nail.
Mənalar kişisi o qoca anam,
İkinci Rabiə kimi ydi tamam.
Rabiə söyləmək səhv olar ona,
O, bir Rabiəydi göy qızlarına.
O, hikmət evində bir baş hərəmdi,
İsmət aləmində çox möhtərəmdi.
Ona da Məryəm tək atdılar böhtan,
O da Zəhra kimi paylardı ehsan,
Beş günlük dünyanı tamam unutdu,
Məryəm tək dörd aylıq bir oruc tutdu.
Nəsturi qızıydı, nəsli məbədi.
O, sonra islama məhəbbət etdi.
Onunla bu torpaq gələrdi cana,
O, bir Filiqusdu bizim dövrana.
Myastu yolunda əyləşərdi şad,

Siyruni dilini bilirdi azad.
Belə qət etmişdi ağı, ilHamı,
Ki, qəbul eyləsin dini-islami.
İncildən bir gün üz döndərən zaman,
Onu cəzb etmişdi özünə Quran;
Züleyxa kimi o, bir xanım ikən,
Sonra Yusif kimi qul oldu birdən.
Hüsndə olmuşdu bir Rum gözəli,
Onu bəsləmişdi Nəccasın əli.
Əzəl bağçasına vermişdi ürək,
Hüda pərdəsində o bəslənərək,
Qurani görəndə demiş "la illah"
Xaçdan və İncildən eyləmiş ikrah.
Xaçə kəsildikdə amansız düşmən,
Xaç kimi o çarpaz, olmuşdur həməən.
Daima İsayə dualar etdi,
Xəlilin yolunca sidqilə getdi.
Oyaqdır, yatmayır əsla gecələr,
Dindən nəfəs alır doğarkən səhər.
O qəlbin imanı, dinilə haman,
Pərvini bir təsbeh edər asiman.
Sufilər kimi o çıxarmışdı ad,
O saf ürəklidə vardı etiqad.
Zamanın eşqiylə yaşamaq üçün,
Əzəl möhrü ilə kəsmişdi kəbin,
Yandırmaq istərkən qəlbində çıraq,
Qəlbini mum etdi, sözlərini yağ,
Zəfər çalmaq üçün, bunu da deyim.
Mənə sübh oxundan tikmişdi geyim.

O razı qalarsa, xoş olar halım,
Onun duasilə gülər iqbalım.
Onun hər sözündən alıram qüvvət,
Qaladır verdiyi hər bir nəsihət.
Kəsilsə düşmənlə qarşıda yolum,
O qoca qarıdan güc alar qolum.
Onun duaları olmasaydı, ah,
Ömrüm puç olardı, yəqin, bir sabah.
Onunla fəxr edir bu doğma vətən,
Üveys kimi bəndəm o arvada mən.
Burada onunçun mən düşüb qaldım,
Özümü min dərdə, bəlayə saldım.
Onun haqqı çoxdur boynumda, bişək,
Sevimli əmimin haqqı olan tək.

ƏMİSİNİN TƏRİFİ

Öz əmim Ömər in sayəsində mən,
Yetimlik divinin qaçdım əlindən.
Bil, mənim böyüyüm, yol göstərənim
Tərbiyə verənim, əmimdir mənim.
Sözləri hər zaman qətiydi onun,
Şagirdi-Ərəstu, bir də Əflatun.
Hürməsə üçbucaq elmini, zaman -
Onun idrakilə öyrətmiş inan!
Əmimdən almışam o şərəfi mən,

Ki, torpaq, su alır onu günəşdən.
Günəşdir rəng verən torpağa, daşa,
O, suyu qaldırır göyə birbaşa.
Günəş dol salmayıb ipiylə bil, sən,
Su çəkir fələyin dənizlərindən.
Günəş qızıl əlli nəqqaşa bənzər,
Torpağı durmadan min rənglə bəzər.
Günəşin işığı altında ancaq,
İncini - su verər, qızılı - torpaq.
Gördü ki, otağı dardır qəlbimin,
Açdı əmim ora pəncərə yüz min.
Girdi günəş kimi pəncərələrdən,
Kəmalı günəş tək tel düzdü ki, mən
Tutaraq bu teldən hər axşam, səhər,
Möhnət quyusundan çıxım bir təhər.
Əmimin evində başım oldu dik,
Bu tək ədədimi o etdi minlik.
Mən kiçik "dəqiqə" mislində ikən,
Böyük "dərəcəyə" çatdırdı həmə
O məni apardı bürclərə sarı,
Tanıtdı səyyarə və ulduzları.
Əvvəlcə birlikdən altmışa atdı,
Sonra da altmışdan otuz yaratdı.
İki on beş etdi otuzu da həm,
Onlardan yaratdı yeddi baş aləm.
Atam dözməyərək dərdə cahanda,
Sam, Zalı atan tək məni atanda
Əmim simurğ kimi uçub gələrək,
Qanadı altına alaraq Zal tək -

Qaldırdı biliyin qafına, həməən,
Bəsləndim onun öz yuvasında mən.
Əhmədə əmisi necə oldu yar,
Oldu əmim mənə o cür pərəstar.
O məni öyrətdi hər elmə, fənnə
Oxudu o "ələm yəciddə" mənə.
Атам мənə verdi ağır bir cəza,
Ərəblər o zülmü edərdi qıza.
Bu sözü quranda аxtar, tap öyrən,
Get oxu "və izəl-müvəddə"ni sən.
Mən qaldım atılmış uşaq tək xəstə,
Nəfəsi tutulmuş, qəlbi şikəstə.
Əmim görüb bunu gəldi həycana,
Yenidən məni o gətirdi cana.
Sanki oldu mənim mehriban dayəm.
Yaralı könlümə o qoydu məlhəm.
Səkkiz behişt ilə ətrafımda şad,
Yeddi heykəl qurdu o böyük ustad.
Aldı kainatdan yeddi dəmir mil,
Bir halqa boynuma etdi, həmail.
Sudan və alovdan çıxıb, boy atdım,
Yəni yeddi yaşa mən gəlib çatdım.
Baxaraq açılmış şirin dilimə,
Ağıl lövhəsini verdi əlimə,
Əvvəlcə o mənə öyrətdi "əbcəd",
Mənə "Həqayıqi" dedi, nəhayət.
Dərs verdi xeyirli səvab işlərdən,
Ondan hər sorğuma cavab aldım mən.
O, bir müəllimdi, hikmətdi sözü,

Dərsdə xəlifəm də olmuşdur özü.
Mənə хәтт öyrətdi hər səhər-axşam,
Gəldi arxasınca surə və əhкam.
Öyrətdi lütf ilə hər məsələni,
Çatdırdı, nəhayət, "vənnasə" məni.
Gördü ki, bələdəm hər nişanəyə,
Apardı bir böyük kitabxanayə.
Gördükdə olmuşam, doğrudan, heyran,
Oxutdu əvvəlcə "xələqəl-insan".
Bunlarla bərabər qoydu bir sabah,
Ovcuma gözəl bir kitabı-islah,
Əmr etdi oxuyum mən onu təkrar,
Ta gözüm önündə açılın əsrar.
O mənə ustaddı, mən ona şagird,
O, İbn Vəridi, mən də Mübərrid.
Mənə dil qanunu öyrətdi əmim,
Qoymadı səhv edəm, oldu həmdəməmim.
Məni üç elmdən etdi xəbərdar,
Ağıl, fəhm, hiss oldu onlardan izhar.
Qoymadı şübhəli qalsın bir məfhum,
Sonra da öyrətdi əsrari-nücum.
Yarımcı sübutla eylədi bir-bir,
Quranın, düz on dörd sirrini təbir,
Çox asan yol ilə o məhir insan,
Etdi "bir", "iki", "üç", "dörd", "beş"i bəyan
Sonra dörd kitabı saldıqda nəzər,
Verdi dörd əsasdan ətraflı xəbər,
O dörd sütun oldu danılmaz sənəd,
Quranı onlara eylədi məsnəd.

O mənə doğru yol göstərib bu dəm,
Dedi: "Gör nə sirlə yaranmış aləm!"
Hər iki dünyanın sirrini açdı,
Adəm tək hər sözdə bir işıq saçdı.
O mənim dayəmdi, müəllimimdi,
Həm böyük ustadım, həm də əmimdi.
Çatıb boya-başa mən şad olanda,
Məktəbdən, dərslərdən azad olanda.
Meyvəli ağac tək açdıqda çiçək -
Həyatım bir bahar fəslinə girəcəm,
Min təsir alaraq sudan, günəşdən,
Rəngdə su, istidə bir od oldum mən.
Sonra dünya baxdı taleyimə kəm,
Dörd əllə yarışdı yaxamdan möhkəm.
Kəsdi salxımımı qara oraqla,
Qəzavü qədərdən dərs alan Covza.
Çox bəlalər gördüm mən ruzigardan.
Sanki baş qaldırdı bənövşə qardan.
Ağ lövhədə bəxtimi qara yazdılar.
Qəddimi "nun" kimi əydi ruzigar,
Baxdıqca bu "nun"a bu "vəlqələm"ə,
Bir "Yasin" pələrdi dərdə, ələmə.
Gördü söz mülkünə mən bir hakiməm,
O mənə ad qoydu həssani-əcəm,
Qəlbimin ayağı xəznəyə batdı,
Ömrüm də iyirmi beş ilə çatdı.
Bildi söz mülkünə mənəm hökümən,
Qarşımda fərəhdən əmim verdi can.
Bu fani dünyanı gülər tərək etdi,

Hardan gəlmişdisə, ora da getdi.
Bir dəfə asqırıb eylədi rəhlət,
Mələklər oxudu ona min rəhmət.
Qırx il bu dünyada o, subay qaldı,
NəHayət, cənnətdə bir huri aldı.
Kim belə bir yara olarsa məftun,
Haqqı var subaylıq çəkməyə onun.
Ayrılıb getdikdə məndən o sərvər,
Mənim ətrafımı aldı düşmənlər.
İntiqam almaqçın fani dünyadan,
Adəm köçüb getdi, yaşadı şeytan.

İZZƏDDİNİ TƏRİF

Bir nəzər saldıqda ali məclisə,
İzzəddin yadigar qalmışdır bizə.
Var ikən sinəmdə qəmlərdən qubar,
İzzəddin olmuşdur mənə qəmküsar.
O məni oxşayar, əzizləyərdi,
Alardı könlümdən hər qəmi, dərdi.
İzzəddin Məhəmməd mənə verdi can,
İzzətlə yüksələr hər kiçik insan.
Əlimdə izzətdən bir sənəd vardır.
İzzətlə yaşayan nə bəxtiyardır.
Həqiqət əhlinin dəftərlərindən,
Almışdır məhəbbət dərşini, bil sən.
Həqiqət əhlinə günəşdir üzü,
Hər oruc tutana bayramdır sözü.

Söhbətə başlarkən o böyük ustad,
Zəmanə Söhbəni susub, qalar mat.
Düzlük aləmində qəlbi təmizdir,
Dinin havasında safdır, əzizdir.
Yumuşdur sədaqət bulağında o,
Könül paltarından təmə tozunu.
Düşməndir o, zülmə, nəfsə, zülmətə,
Könül verməmişdir bir xəyanətə.
Ürək paklığını etmişdir şüar,
Onunçun adını qoymuşdur Qəssar.
Gördüyü rəngləri yumuşdur haman,
Könül güzgüsündən və göz yaşından
Möcüzə diqqət et, göstərib hünər,
Gör necə su ilə güzgü təmizlər.
Onunla hər görüş bir səadətdir,
Hər sözü, söhbəti bir nəsihətdir.

DÜŞMƏNLƏRİ TƏNQİD

Bir neçə eşşəkdən deyim sizə mən,
Dad qılır onların yer-göy əlindən.
O murdar uşağı qaşqabaqlıdır,
Həm də yeddibaşlı, dördayaqlıdır.
Hər zaman, o murdar uşağı, murdar,
Sözümdən gözəllik oğurlayırlar,
Çirkin sözlərinə qatırlar onu,
Şer bazarında satırlar onu.
Cəfəng sözlərini oxuyan kimi,

Coşuram qəzəbli bir ümman kimi.
Murdar ağızında onların, zinhar,
Baxmayın, yüz hovuz heyz qanı var.
O divbaş adamlar heybətliidlər,
Div kimi onlar yüzşifətliidlər.
Uzaq olsalar da iş hünərindən
Od yağır qəhərli nəfəslərindən.
Bu mülhüd eşşəklər düşməni-dindir.
Din satıb deyirlər - meydan bizimdir.
Hər zaman "Ələmovт" deyib dururlar,
Heyf ki "əlmovтdan" uzaqdır onlar.
Mənim sözlərimi, yaxşı dinlə bir,
Əlmovтun özü də ölüm deməkdir.
Əmr тək düzlükdən dəm vursalar da
Əyrilik görərsən, yalnız, onlarda.
Onlar alçaqlara çox alçalıblar -
"Dal" kimi, "nun" kimi əyri qalıblar.
Onlar etibarda Kufə əhlidir,
Bağdad əhli kimi haça dillidir.
Onlar gözü qırıq iynəyə bənzər,
Gözsüz iynə işə yarar mı məgər?
Nə zaman qırılsa gözü iynənin,
Bir işə yaramaz, atılar, yəqin.
Əbləh adamların nə faydası var,
De, nəyə gərəkdir, xudaya, onlar?
Alçaq adamların bizə xeyri yox,
Lakin peysərləri yoğun olur çox,
Mənim sə, dünyaya gələndən bəri,
Nur saçır tacımın dəndənələri;

Lakin bu siyasət xadimlərinin
Çürük dəndənəsi qoxur qan, irin.
Onların, görəndə yağlı tikəmi
Ağzı tez açılır əjdaha kimi.
Qalıq içə-içə gülgün camımdan,
Salırlar hörmətdən məni hər zaman.
Əvvəl, qarət edib, barlı bağımi,
Sonra söndürürlər bağ çırağımi.
Düşürüb süfrəmin töküntüsündən,
Tez, qarət edirlər evimi, birdən.
Əvvəlcə əxz edib bildiklərimi,
Sonra da hürürlər mənə it kimi.
Fəndə qəribəm, demək, təkəm, tək!
İtlər də qəribə hürərlər, bişək.
Dilimi öyrənib tez dil açınca
Söyüş yağdırırlar mənim dalımca.
Günəş sayəsində bulud olurlar,
Tuturlar günəşin üzünü onlar;
Bir mələk eşqilə yüksəlsələr də,
Ona kin bəsləyib, düşürlər dərdə.
Hər kim bu girdaba düşərsə, əgər,
Başı günəş kimi bəlalar çəkər.
Özünü mənimlə qiyas edən kəs
Utanar dünyada o gəzə bilməz.
Ariflər tanırlar saxta sözləri,
Seçirlər samandan müşkü ənbəri.
Göydə süzən aya göz qoysa əgər,
Onu çarqatdakı aydan tez seçər.
Çünki həqiqi ay hərəkətdədir,

Süni aysa donuq vəziyyətdədir.
Birinin günəşlə əlaqəsi var,
Digəri civədən rəng alıb, parlar.

YENƏ DƏ ŞAM VƏ İRAQ BAŞÇISINI TƏRİF

Son qoyub tərifə və şikayətə,
Çatdırım sözümü mən nəhayətə.
Sözümü düzərək incilər kimi,
Çıxarım zahirə öz hünərimi.
İslamın sədridir o böyük insan,
Şamın sahibidir, hər hökmü rəvan.
Dünən qulağıma asimandan bir -
Səs gəldi, dedi ey qüdrətli şair!
Nə üçün dünyaya, dinə pasiban
Cəmalı mədh etdin sonra hamıdan.
Yəqin ki, burada sir var, söylədim,
Yəqin ki, bu işi qəsdən eylədim.
O da Məhəmməddir, çünki, xilqətdə,
Elmdə, səxada, adda, hörmətdə
Məhəmməd sonuncu peyğəmbər gəldi,
O, peyğəmbərlərdən uca yüksəldi.
Ruh sonra gəlmişdir, təbiətdə, bax,
Əvvəl nüftə oldu, sonra da uşaq.
Üç varlıq yarandı, sonra da insan,
Üç kitab yarandı sonra da quran.
Gecənin sonunda üç açar səhər,

Əvvəl ot yarandı sonrasa güllər.
Əvvəl daş yaranar sonra da mədən,
Zülmətdə dirilik suyu görərsən.
Əvvəl papaq olar sonrasa bəzək,
Hər bir şey tamlanar, axırda, gerçək.
Əvvəl ulduz olar göydə nümayan,
Axırda görünər xurşidi-rəxşan.
Bu üzrüm qəbulə keçərsə, yenə
Başlaram o böyük sədrin mədhinə:
Ey səxa sultanı həqiqət səsi!
Ey kəmal günəşi haqqın kölgəsi!
Dinin cəmalısan, ey Cəmaləddin,
Dünyaya yayılan kölgəndir sənin.
Fələk qulamındır, mən də nökrəm,
Qulundur dünyanın fazilləri həm.
Şirvanın darısqal mənzilində mən,
Mədhini düzürəm öz can şirəmdən.
Mən səni mədh edib gələrkən dilə,
Bakirə ilhamım olar hamilə.
Qulağım gövhərlə tamam bəzənər,
Təbimdən yaranar bal ilə şəkər.
İdrakım söz açar şərəfətindən,
Qəlbimin qulağı dinləyər, həmən.
Qəlbimin qulağı bəzəndi tamam,
Zər sırğa taxaraq oldu bir qulam.
Nə üçün mədh etdim onu, bilirsən?
Nə üçün bu yolun yolçusuyam mən?
Günəş məclisindən təbim budur, bax,
Nurlu bir cəvahir oğurlayaraq,

Dedi: - qiymətlidir, al bunu, hökmən,
Gizlət öz xatirat xəzinəndə sən.
Bərcis bu söhbəti eşidən kimi,
Günəşin dibindən kəsdi əlini.
Dan yeri qızardı, açıldı səhər,
Al qana boyandı yanan üfüqlər.
Sonra günəş məndən aman istədi,
Dayanıb qarşımda təzimlə dedi: -
Ey Xaqani, haman gövhəri yenə
Qaytar öz yerinə, allah eşqinə.
Xacədən xəcalət çəkdim sə hər gün,
İraqə getməyim olmadı mümkün.
Qırx günə bu qədər cəvahir mən
Qələmin ucuyla yona bilmişəm...
Cəvahirilər sapa taxılan zaman,
Onları günəşin asdım boynundan.
O boyunbağını mən asdım, bəli,
Çünkü kəsilmişdi günəşin əli.
Ləli sahibinə qaytarsam əgər,
O məndən, əlbəttə, qəbul edilər.
Oğurlanan şeylər necə var yenə,
Tezəcə qaytarılsın öz sahibinə.
O məni salmadı bir an nəzərdən,
Mən də onun üçün dürdən, gövhərdən,
Boyunbağı düzdüm, xoşdur əməyim;
Bahasını ondan necə istəyim?!
Kim, belə yazaram, desə əbəsdir.
Bu hədiyyəm Şama, İraqa bəsdir.
Haqqım var fəxr edəm, qoy bilsin əyyam,

Mən söz dünyasının padişahıyam.
Nə vaxt söz qılıncım qalxdı yuxarı.
Qolu kəsik qaçdı söz oğruları.
And olsun Əhmədə, dünyada heç kəs,
Bu inci sözləri yarada bilməz.
Ağlım məni dünya pənahı sandı,
Ruhum ülvyyətin məddahı sandı.
Rəbbim bəlalərdən, qoy versin nəcət,
Onun sayəsində düzəlsin həyat!
Bu din aləmində çoxlu hikmət var,
Lakin, bil, ədalət əbədi yaşar.
Bir an əksilməsin onun başından,
Allahın kölgəsi, durduqca cahən.
Mələklər söylərkən mənim duamı,
Cəbrayıl qoy, desin onlara amin.